

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**HORATII TVRSELLINI || ROMANI || E SOCIETATE IESV ||
LAVRETANAE HISTORIAE || LIBRI QVINQVE. ||**

Torsellini, Orazio

Romae, 1597

Libri Primi.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-64112](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-64112)

HORATII TVRSELLINI
E SOCIETATE IESV
LAURETANAE HISTORIAE
LIBER PRIMVS.

P R Æ F A T I O.

DIS Lauretanæ historiam, à multis inchoatam magis, quam perfectam, à plerisque avidè expetitam, iam diu molior ad nostram ætatem à primordio evolvere. Utinam, ut spissum opus, & operosum fuit, ita operæpretium fecerim. Quippe omnia ferme, quæ siue Laureti, siue Recineti, seu Romæ, alibive extat eius rei monumenta quam diligentissime conquisiui. Ex his quæcunque ad rem pertinere videbantur, ita decerpfi, digessique, vt iustum corpus efficerent. Et suscepti operis curam grauiorem fecit cura successus. Namque rem aggredienti nec parvæ, nec paucæ dictu res occurrerant, quæ animum sollicitarent, & à proposito deterrerent meum. Primum augustissimi huius sacelli origines adeo mirabiles, inusitataeque sunt; vt penè incredibiles videri possint, si humanis rationibus consilia diuina pensentur. Deinde maiorum nostrorum in talibus rebus memoriæ prodendis, incuria bonam subtrahebat materiæ partem. Arrogantiæ porro esse videbatur, in re à pluribus non cõtemnendis scriptoribus parum feliciter tentata, euentum sperare meliorem. Postremo meæ tenuitatis conscius verebar, ne tanti operis molem maiore animo, quam consi-

A lio

P R A E F A T I O .

lio suscepisse existimarer . Præsertim cum ea narrare aggrederer , quæ quia fidem propemodum excederent , differendo fierent minora vero . Itaque timendum videbatur , ne summæ sanctissimi templi famæ detraherem aliquid potius , quam adderem , & superuacaneo labore nihil aliud , nisi reprehensionem prudentium quærerem . Cæterum , vt me collegi ; creuerunt animi , difficultatesque cesserunt . Res enim quamuis admirabilis , & antea inaudita ; vsque eo tamen certa iam , explorataque habetur ; vt de ea ambigere , ac dubitare sit nefas . Quippe summa cum fide à maioribus , velut per manus accepta deinceps traditur posteris . Nec Illyricis , Recinerensibusque monumentis solum ; sed historicorum quoque , Romanorumque Pontificum autoritate nixa est . Ad hæc vetustam fidem constans tot ætatum consensus , concursusque omnium gentium adfirmavit . Porrò loci religionem incredibilis tum votorum copia , tum donorum opulentia insignem facit . Nec vetera magis , quam noua quotidie illustant miracula . Vt de tam testata , explorataque re addubitare non possit , nisi qui , aut de diuina vi , ac providentia dubitare velit ; aut eximere ex hominum genere humanam fidem . Enimuero si templi Deiparæ incunabulis , Deique conceptu inclyti primordia longe augustiora cæteris enarremus ; haud minus propenso animo cunctæ gentes præcipuum eius decus probare debent , quàm præcipuum auxilium probant . Etsi autem maiorum indigentia multarum nobis rerum adimit copiam ; non tamen summæ rerum adimit facultatem . Namque illi minorum incuriosi sedulos se in maioribus præbuere . Itaque si meum hoc quaecunque munus B. Mariæ cordi fuerit , vt spero ; haud sane diffido , cætera mihi in procliui , atque in expedito fore . Maria fauente nihil non prospere cedit . Quod si forte , aut rei magnitudini pene incredibile , aut expectationi doctorum hominum noster hic minus responderit labor ; me certè iuuabit memoriæ tam insignis
mira-

miraculi, Deiparæ Virginis gloriæ, humani generis tutelæ, denique accensis piorum studijs consultum pro mea virili parte voluisse. Cæterum nisi me suscepti operis amor fallit, non facile alia historia est, aut miraculis clarior, aut exemplis ditior, aut vsu frequentior, aut iucundior fructu. Hic quippe varium, ac multiplex Virginis Lauretanæ præsidium: hic præsentem eius in periculis cuiusque generis opem: hic omnium ferme exemplorum documenta in illustri monumento proposita intueri licet. Vnde tibi, familiæ, ciuitati tuæ, pro varietate temporū, quod ex vsu futurum sit, petas. Ac mihi quidem ingens diuinæ beneuolentiæ pignus habere videtur Italia, cui tale, tantumque donum inde vsque à Galilæa diuinitus est transmissum: vt dubijs in rebus confidat, nunquam sibi eius tutelam defuturam, cuius prædem, vademque à Deo habeat natalem domum. Super hæc tantam Deus mortalium animis inspirauit huius loci religionem; vt quicumque ad Lauretanam Aedem accedunt, non tam ad ædem Virginis, quam ad ipsam Virginem adire sibi videantur. Et sane hic Deus, Deique mater miro quodam modo præsentiam suam declarant. Hinc diuinus ille omnium pectoribus incutitur horror ad sacrosanctæ Domus ingressum: hinc illud abeuntibus iniicitur eius reuifendæ desiderium: hinc nobilis illa perditarum profligatarumque mentium in diuersa mutatio. Quæ quidem perpetua Aedis Lauretanæ miracula ita euidentia sunt; vt etiamsi deessent alia, quibus abundat, cuius facerent diuinæ præsentiam fidem. Adeo nemo est, quamuis sceleratus, ac perditus, qui si Lauretum adeat, non Deum cum matre in materno domicilio præsentem adesse sentiat. Est autem hoc præcipuum, ac proprium templi Lauretani, vt eius religio, ac sanctitas quotidie magis efflorescat. Id adeo vel ex celeberrimarum ædium B. Virginis, aliorumque Diuorum comparatione facile apparet. Namque illarum celebritatem, cultumque, cum aliquandiu viguerit, pau-

latim deflorescere videmus : huius vero maiestatem, quod altissimis sit defixa radicibus, cernimus per tot iam saecula, auctiorem in dies fieri, augustioremque. Sed iam aspirante Deo, Deiparaque, quorum totum hoc opus est, quorumque ope maxime nitimur, rem ipsam ordiamur. Quam quidem eisdem illis fauentibus, non tam scribenti grauem, quam salubrem legenti, ac frugiferam spero futuram. Verum, & si Lauretanae historiae origo haud ferme supra trecentimum annum repetatur; altius tamen arcessenda necessario est; quod tota res à capite, ac fonte liquidius fluat.

*B. Mariae Domus ingenti honore in Galilæa colitur,
dum Christi fides in Palestina
viget. Cap. I.*

B. Virginis
Domus ab
Apost. con-
secrata.
Anna. Flum.
apud Angel.

NAtalem B. Virginis domum Galilæa Syriae regio olim habuit. Ibi in oppido Nazaretho illa genita, & educata est. Inibi ab ipsa æternus Deus Angelo prænunciante conceptus: & salutaria mortalibus Dei, ac Deiparae vestigia impressa. Nec loci sanctitas, aut ignota pijs hominibus, aut neglecta vnquam fuit. Omnium primum satis constat, eam magnum semper nomen, venerationeque apud Christianos habuisse: et eius venerationis aucthores ipsos fuisse Apostolos: ab his quippe Virginalem domum, seu prodendæ posteris memoriæ, seu Christianæ religionis augendæ studio, rite consecratam. Ex eo igitur tempore, & ipsi Apostoli ingenti eam honore coluerunt, & ab alijs pari religione cultam voluerunt. Apostolorum inde authoritas apud posteros valuit. Cæteræque deinceps ætates certatim cælestis reginæ incunabula, Deique concepti vestigia celebrarunt qua dignum erat religione cultuque. Itaque anno post Christum natum circiter CCC.

(quo

(quo tempore Christiana res, longa pace cuncta refouente, sub tutela Magni Constantini florere cœpit.) D. Helena Augusta domicilium Virginis pereleganti æde decorauit. Nam Palæstinam peragrans (vt Nicephorus tradit) cum loca diuinis rebus nobilitata sacris ædibus adorna-
 ret, *peruenit Nazareth, & salutationis Angelica domo reperta, peramanum inibi condidit templum.* Ex eo, non solum ab Asianis, Afrisque, sed etiam ab Europæis sacra illa loca solito magis celebrari cœpta: & natale B. Mariæ tectum cælesti nuncio, diuinæque sobolis conceptu inclytum à pijs hominibus impensius cultum. Argumento est, quod S. Hieronymus Romanæ Ecclesiæ columen, & B. Paula mulier e prima nobilitate Romana sanctam illam terram iustrantes *Nazareth nutriculam Domini* (vt Hieronymus appellat) adiere. Tenuit hæc religio multa sæcula. Namque etiam anno à Virginis partu circiter D. C. C. cum Hierosolyma Saracenis capta teneretur armis, sacra Syriæ loca, & templum vbi domus erat, in qua Angelus B. Virginem salutauit, à peregrinis Europæis visebatur. Huius rei author est Beda ab illa ætate recens. Neque enim adeo iniqua Hierosolymæ, & in Palæstina Christianorum conditio sub Saracenis erat, vt deinde sub Turcis fuit. Hi quippe anno circiter M. L. Syria, ac Hierosolymis potiti Christianum nomen indignis modis vexare cœperunt. Cuius rei fama Vrbanum II. Pont. Max. ad indicendum nouo instituto sacrum bellum accendit. Quo bello Europæorum, ac præcipue Francorum Principum arma Gothofredi Ducis Lotharingi ductu Hierosolymam, Palæstinamque recepere, anno ferme M. C. Inde quamdiu Hierosolymitanum stetit regnum, viguit, vt cum maxime Sanctorum religio locorum. Inter quæ non postremum locum obtinebant Deiparæ Virginis incunabula. Ergo Tancredus genere Normanus, is cuius egregia virtus sacro bello enituerat, Galilææ præpositus Nazarenam Ecclesiam ingentibus donis coluit. Et eam deinde non
 magis

A S. Helena templo decoratur.

Niceph. lib. 8. cap. 30.

A S. Hieronymo & B. Paula visitur.

Hier. epi. 27. ad Eustoch. Galil. Tyr. lib. 1. bel. sac.

Beda. de loc. Sanct.

Gal. Tyr. lib. 1.

Idem lib. 3.

Paul. Aem. lib. 4.

Hierosolyma recepta.

Nazarena Ecclesia Metrop. facta.

*Gul. Tyr. li.
9.*

*Iac. Vict.
in descrip. ter
re sanctae.*

*Gul. Tyr. li.
12. & 13.
P. Aem. l. 5.*

*Paulus Ae-
mil. lib. 4.*

*Paulus Ae-
mil. lib. 6.*

*Paulus Ae-
mil. lib. 7.*

magis opulentia, quam loci sanctitas Metropolim fecit. Harum rerum authorem habeo Gulielmum Tyri Archiepiscopum, qui suppar fuit temporum illorum. Quin etiã huius fere æqualis Iacobus Victriacus Patriarcha Hierosolymitanus tradit, crebro se Nazarethum religionis ergò perrexisse, ac sæpe in aede, vbi ab Angelo salutata est B. Maria, rem diuinam fecisse, ipso anniuersario Angelicæ salutationis die. Per eadem tempora duo nobilissimi sacrorum militum ordines nati, Templariorum, & S. Ioannis, vterque destinatus excipiendis tutandisque præcipue peregrinis sacra illa loca visentibus. Tantumque valuit huius præsidij fama, vt etiam à transmarinis, trãsalpinisque gentibus perinde Natalis B. Mariæ domus celebraretur Nazarethi, vt Hierosolymæ sepulcrum, Bethlemi cunabula Saluatoris. Sed hæc quies parum diuturna. Saladinus Rex Aegypti Balduinum huius nominis Quintum Regem Hierosolymitanum acie victum cepit. Protinus bellum circumferens Hierosolymam, aliasque circa vrbes, & oppida in ditionem suam redegit, anno ferme XC. quam in Christianorum potestatem venerant. Transmiserunt exinde in Syriam, vel ad Hierosolymam recipiendam, vel ad Palæstinæ possessionem retinendam Conradus Cæsar, Philippus II. Franciæ, & Robertus Angliæ reges cum ingentibus copijs. Cæterum siue hostium insidijs, seu fraude locorum, siue ipsorum discordia circumuenti fractique, irritò incepto domos redierunt. Secutus deinde Federicus II. Cæsar, idemque Sicilia rex, & Hierosolymitani regni titulo nitens. Hic Gregorij viiiij. hortatu, impulsuque tandem in Syriam transmisit exercitum. Sed amicitia, ac societate cum Aegypti rege inita, Hierosolymam, aliaque finitima oppida auro, non armis recepit anno circiter M. CC. XXV. maiore vtique fama, quam gloria. Nec diuturna magis fuit, quam gloriosa possessio. Paucis interiectis annis Parthi ab Scythijs, seu Tartaris pulsi suis sedibus, inuaserunt Syriam,

Syriã. Hierosolymam nuper à Federico Cæsare resectã solo
 æquarunt. Igitur Ludouicus viiij. Rex Franciã anno eius
 sæculi XLV. copias in Syriam traicit Christianã rei iam
 labenti opem laturus. Sed omnis conatus tandem ad ir-
 ritum cecidit. Pius Rex potitus claustris Aegypti (Pelu-
 sium olim, tunc Damiatam vocabant) primò multa se-
 cunda prælia cum Aegyptio rege fecit: deinde premente
 lue, cogitur, reddita Damiatam pacem redimere ab hoste.
 Ad vltimum cum minus prospero euentu res gereretur in
 Syria, deportat exercitum. Caterum ante discessum, ne
 gratuita foret Syriaca expeditio; aliquem inde si non bel-
 li, at pietatis fructum referre statuit. Ergo sacra illa Palæ-
 stinã loca perlustrans (vt nonnulli authores sunt) ex Ta-
 bore monte Nazarethum iter intendit. Vt primum B.Ma-
 riã conspexit ædem, strenue equo defilit, procumbit in
 genua: & venerabundus natalem Virginis domum, ip-
 samque salutatur Virginem. Inde ad templum progressus
 pedibus, Dei filium inibi pro hominibus hominem factũ,
 & simul sanctissimam eius parentem enixius veneratur,
 colitque. Et aderat Gabrielis Archangeli nuncio, Deo-
 que à Virgine concepto sacer, ac solemnis dies. Itaque
 pius Rex (vt eum loci sanctitas, ac sua pietas admonebat)
 pridie pane dumtaxat, & frigida ieiunat, cilicio quidem
 ad carnem indutus. Festo autem die rem diuinam solem-
 ni carimonia, regioque apparatu celebrari iubet. Sub
 sacrificium in augustissima Deiparæ cella sacrosantam
 Eucharistiam sumit, magna lacrymarum vi, ingentique
 religione perfusus. Rarum vtique Christianã pietatis in
 Rege præsertim, ad posterum documentum. Ex quo con-
 iectari licet, quanto in honore, vel illa tempestate fuerit
 sanctissima Virginis Domus. Nec vero discessu Ludouici
 Regis extinctum est Christianum nomen, Sanctorumque
 locorum cultus in Syria. Templarij enim adhuc in fide,
 & officio manebant: & transmarinis subinde auxilijs ful-
 ti summa ope tutabantur sacræ terræ reliquias. Verum
 enim

Paul. Aem.
lib. 7.

S. Ludouic.
Domũ Vir-
ginis vena-
tur.

Iodoc. Clitov.
Ser. de S. Lu-
dou.

S. Antonin.
par. 3.
Paul. Aem.
lib. 8.
Io. Vill. li. 7.

enim vero simul gliscentibus in Italia civilibus bellis, ex funestis, Velforum Gibellinorumque factionibus; simul Angliæ, Franciæ, Aragoniæ regibus ad arma ruentibus, destituta ab Europæis, concussa à barbaris Christiana res in Syria ad vltimum concidit. Aegypti quippe Rex Christianorum Principum dissensionem, suam occasionem ratus Tripolim vi cepit, diruitque. Inde Ptolemaidem celeberrimam, frequentissimamque Phoenicis urbem, quæ sola iam in Palæstina pro Christianis stabat, obsedit: tandemque expugnatam ferro, flammaque deleuit. Et extitit in barbaris insigne Christiani nominis odium. Ciues ad vnum cæsi: muri, ac tecta solo æquata: ad hæc ipsa quoque moenium fundamenta eruta, vt ne vestigium quidem Christianæ rei extaret in Syria. Ita demum amissa Ptolemaide, pulsi in perpetuum (vt videmur) Palæstinæ possessione sumus, anno à Virginis partu M. CC. XCI. Ex quo indigenæ Christiani partim dilapsi è Syria, partim, vt fit, in dominorum mores prolapsi. Exteri porro, ac peregrini terrore Turcici furoris (nisi auro via aperiatur) exclusi. Ac suprema illa clades veterem sacrosancti sepulcri, quod primas religionis tenebat, cultum haud penitus aboleuit. Inuitat peregrinos opportunitas Hierosolymæ urbis olim regiæ, nunc præcipuæ. cuius propinquitas Christi cunabulorum quoque celebritati fauet. At natalem Deiparæ domum in Galilæa sitam interualla locorum, ac deuia itinera, telis barbarorum infesta haud quaquam aduenarum religioni opportunam faciebant. Quæ causa admirandi, & post hominum memoriam ad eum diem inauditi miraculi fuit.

*Amisso cultu in Galilæa, diuinitus asportatur
in Dalmatiam. Cap. I I.*

NAm cum neque ab indigenis, neque ab exteris populis debitus sacrosanctæ cellæ honos haberetur,
non

non diu passus est Deus sua, matrisque suæ vestigia neglecta inter barbaros iacere. Eodem quippe anno, qui fuit suprema Palæstinæ clade insignis, Deo dilecta domus e Syria pariter cum religione discessit. Author est Ioannes Villanus historicus eius ætatis sane nobilis, Aprili mense circiter medio anni M. CC. XCI. Prolémaidem captam. Mense igitur insequenti eiusdem anni, hoc est vij. Idus Maias, Nicolao IV. Pont. Max. (vt Illyrici annales perhibent) Deiparæ Domus asportatur in Europam, cladem orientis tanto occidentis bono compensans. Sunt qui facultates Ioachimi patris B. Mariæ spectantes, non tam domum eius, quam cubiculum putent à cætera seiunctum domo. Me quidem hæud pœnitent eorum sententiæ esse, quibus simul cubiculum fuisse, & domum Virginis, idest recti paterni partem præcipuam, placet. Argumento est (vt de fictiliam armario taceam, quod inibi visitur) ianua longe maior, quàm pro modo cubiculi à cæteris ædibus separati. Nec Ioachimi fortunæ mouere nos debent. Nicephorus quippe Callistus tradit, Deiparæ Virginis parentes, propter bellicos Iudææ tumultus, ex oppido Berthemo auita sede, in Galilæam commigrasse: & Nazarethi domicilium collocasse. Vt intelligamus hanc nō auitam, sed paternam Virginis fuisse domum, parum fortasse dignam paternis opibus; cæterum, vt temporis causa paratam, hæud sane incommodam, nec ab antiquæ illius simplicitatis studio abhorrentem. Omnino talis est, vt eximium illum B. Mariæ amorem paupertatis spirare videatur. Sed siue illud cubiculum, siue domicilium Deiparæ fuit; certe ab Apostolis dedicatum (vt supra diximus) & in templi formam redactum Christiani deinceps excoluerant, ornauerantque. Hæc igitur ædes eius vi, ac potestate, qui ad preces D. Gregorij Taumathurgi, montem olim sede sua molitus alio transtulit, in gratiam cælitum Regina, à fundamentis auulsa est: atque hæud dubio Angelorum ministerio, inde vsque à Galilæa (mirum

Io. Vill. l. 7.

Ann. Flum.
apud Hiero.
Angel.

Niceph. l. 7.
cap. 10. ubi
ait aliud
1123

autup

B

dictu,

dictu, audituque) per ingentes terrarum, marisque tra-
ctus in Dalmatiam translata. Quippe id spatium patet
amplius vices centena passuum millia. Terfactum inter,
& Flumen, (oppida sunt Dalmatiæ) leniter acclivis mons
eminet: quo in summo æquata agri planities sedem effi-
cit peramanam, Adriatico imminentē mari. Quod olim
crebris fædisque tempestatibus infame, ex eo tempore sa-
tis mitigatum ferunt. credas Virginem insanos freti il-
lius æstus cellæ suæ obiectu cohibere voluisse; vt vel hinc
conijceremus, quid ipsa effectura esset in mortalium vita,
quæ varijs quotidie casibus, & quasi procellis agitatur.
Hic igitur Nazarena domus, velut præcipua tutela peri-
clitantium à cælestibus ministris, Deiparæ iussu, sita est
secunda circiter noctis vigilia. Vt primum diuinæ libera-
litas donum accolis lux ostendit; enimvero animos rei
nouitate attonitos non admiratio tantum, sed etiam re-
ligio incessit. Ergo qui propius aberant, vt quisque pri-
mus rem notauerat, certatim visendi studio accurrunt.
Aediculam conspiciunt fastigiato tecto, & simul camini
culmine, simul sublimes tintinnabulo insignem: at nulla
re magis, quam vetustate visendam. Prætinus limen in-
gressi prosterne huius corpora: Deum venerari sacro
quodam honore pariter, gaudioque perfusi. Inde orato
Christo, Christique parente, quorum simulacra cerne-
bant, cuncta otiose contemplari, & perlustrare oculis cœ-
perunt. Sacellum animaduertunt figure quadrangulæ
oblongæ, e vulgari structum lapide. Tectum perbelle la-
quearibus concameratum: quod modicis distinctum qua-
dratis, cæruleoque colore obductum inauratæ stellæ, ve-
lut in cælo quodam intermicantes honestabant. Sub te-
cto laqueato eminebant vndique è parietibus modica spe-
cie semicirculi se mutuo contingentes: quos medios pictæ
adornabant capedines. Parietes cubitali ferme crassitu-
dine, non ad perpendiculum, neque ad regulam exacti,
loricati tamen opere tectorio. Huic superinducta anti-
quitus

Descriptio
ædis Laur.
qualis tum
erat.

quibus pictura aedis ipsius mysteria referebat; quae superne multis locis hodie manet, inferne temporis vetustate defluxit. Aedis longitudo pedum amplius XL. latitudo minus XX. altitudo circiter XXV. In medio ferme pariete, qui olim, ut reor, faciem obtinebat domus, ianua satis ampla, sed à vulgari vsu haud sane abhorrens. Pro superliminari trabs rudis superiecta est. Ad laeuam armariolum mirae simplicitatis asseruandis fictilibus aptum. Ad dexteram in proximo pariete fenestra non magna: e regione fenestrae caminus humilis, tenuisque opere, ut caetera, vulgari. Inibi sublime loculamentum columellis in orbè striatis latera cingentibus conspicuum: arcusque eiusdem operis, quinque iunctas pariter lunas imitante fastigiatum. In loculamento B. Mariae stantis, ac puerum Iesum altera manu medium amplexantis, altera sustinentis effigies cedrina fere bicubitalis. Cuius facies electro argentum referente oblita, sed luminum infuscata fumo. Ceterum illa ipsa infuscatio antiquitatis, ac religionis index, impense auget Virginalis oris maiestatem. Gemmata corona sublimem distinguit verticem. Discriminati crines Nazarenorū ritu per nuda colli, & humeros fluunt. Simulacrum stola aurea tegit, latiore zona, gentis more succincta, demissaque ad pedes. Palla caerulea stolae superinducta pendet ex humero: vtraque in eodem trunco caelata pictaque. Insistit maternae dextrae puer Iesus mortali specie augustior, diuinæ cuiusdam maiestatis indolem vultu præferens. Priores dextrae digitos, bene precantis in morem tollit. Sinistra aureum tenet globum. Et ipse discriminato capillo, tunica talari, zonaque Nazarenorum habitum refert. Ante Deiparae effigiem, ara solido è saxo quadrato visitur spirans sanctitatem. Dalmatae igitur cuncta per otium contemplati, & si quid tandem rei esset ignari; communi tamen consensu ita statuunt, quicquid sit, profecto donum id esse diuinum. Neque enim aedem illam repente humo excitatam, sed aliunde,

Simulacrū
Virg Laur.

Dei nutu ac voluntate utique aduectam. Igitur inde digressi, ut quisque obuius fit, ab se visa commemorant. Nec mora. mortalium plerique, atque in his agrorum nonnulli ad nouum tantę rei spectaculum confluere: aliquid inde opis expectare. Nec sua eos spes fefellit. Loci religio sanis corporibus mentis ferę sanitatem, agris etiam morborum curationem impertiebat.

Deipara admonitu, eius Domus agnoscitur, & euidenti miraculo illustratur. Cap. III.

*Anna. Flum.
Hier. Ang.*

*Alexander
Terfactensis
Antistes.*

*B. Maria
Alexandro
apparet.*

Celeriter Terfactum, ac Flumen prodigiosi sacelli fama perlata valentes ad visendi cupidinem, egros ad spem valetudinis accendit. Alexander erat sacrorum Antistes in æde S. Georgij Terfactensis, vir antiqua probitate, æquę Deo, & hominibus carus. Is longinquo, grauique implicitus morbo iacebat: iamque exigua in spe trahebat animam, cum peropportune à familiaribus de diuina illa eede fit certior. Extemplo ingens animum eius cupiditas cepit hauriendi oculis tanti miraculi voluptatem. Ceterum vrgente morbo, deferri eo sine certo vite periculo nequibat. Igitur hoc egrius febris æstum patiebatur, quod affecta membra impetum animi haud quam sequebantur. Nec tamen deseruit se. Deiparę effigiem simul cum diuina illa edicula delatam acceperat. Itaque B. Marię sacellum haud falso esse ratus, impense eius implorat opem: votum nuncupat non magis salutis recuperandę auidus, quam celestis illius doni diuinitus cognoscendi. Nec incassum misse preces. Intempesta nocte, somnum inter, & vigiliam, Dei parens repente cęlo delapsa, celestibus latera regentibus, se illi obtulit: cubiculumque omne clarissima luce compleuit. Mox benigno vultu, Bono animo, inquit, esto fili. En vocata adsum presentem tibi opem, optatęque rei notitiam ferens. Sic igitur habeto, sacram eadem vestris nuper illatam finibus, illam ipsam esse domum, vbi ego olim genita, vbi

ferme

ferme educatâ sim. Hic ego Archangeli Gabrielis nuncio, Spiritus sancti opera; diuinam concepi sobolem. Hic *Verbum caro factum est*. Ergo post nostrum excessum, domum talibus mysterijs insignem Apostoli consecrarunt, celebraruntque certatim rem diuinam inibi factitantes. Ara pariter cum eade allata ea ipsa est, quam Apostolus Petrus sacris initiauit. Christi crucifixi imago, quæ cernitur, olim ab Apostolis inibi posita. Simulacrum porro cedrinum effigies nostra est Lucæ Euangelistæ manu, qui pro familiaritate, quæ illi nobiscum intercesserat, nostram similitudinem coloribus, quantum mortali fas erat, expressit. Hæc igitur dilecta cælo domus per tot ætates in Galilæa maximis honoribus culta, nunc demum deficiente cum fide cultu, ex oppido Nazaretho ad vestras migravit oras. Nec dubia fides. Deus facti author, apud quem *impossibile non est omne verbum*. Cæterum vt horum tu ipse sis testis idem, præcoque; sanus esto. Tua ex longinquo morbo subita valetudo fidem miraculi faciet. Hæc effata sublimis abijt in cælum, cælesti quodam odore in tectis relicto. Id vero non ludibrium sopitæ, aut ægræ mentis, sed veram fuisse speciem, rei ostendit euentus. Protinus Antistes mista pauori lætitia euigilans, totus sudore fluere cœpit: depulsaque repente febri, valens, ac vegetus surgit è lectulo. Mox non magis valetudine, quam Nazarenæ domus indicio lætus submittit genua; & oculos pariter, manusque in cælum tollens Deo, ac Deiparæ Virgini pro duplici beneficio multiplices grates agit: tantum donum sibi, patriæ, gentique suæ gratulatur. Inde simul illuxit, præ gaudio gestiens in publicum prodit: & decori oblitus, homo id ætatis, authoritatisque lymphato similis per vicos, per plateas, per compita cursare cœpit, nocturnum visum (vt quisque obuius erat, seu notus, siue ignotus) exponere: Dei, ac Deiparæ donum, vel proprium, vel commune passim prædicare. Et erat ea vox, & vultus; is ardor animi ex oculis eminebat, qui facile

Alexander
sanatur.

cile dictis faceret fidem. Accedebat haud dubium argumentum, subita corporis sanitas, roburque in eo, quem graui diutinaque conflictatum febrî hesternâ die vehementer laborasse constabat. Quæ posteaquam ad oppidanorum plerosque pertulit rumor; confestim magni ad Antistitem concursus fieri: & cæleste donum gratijs Deo, Deique parenti agendis, certatim vno omnium ore celebrari. Princeps inter gratulantes, lætantesque gaudio exultans ibat Antistes: & addebat ad gradum natalem Virginis domum videre festinans. Quo vt venit, venerabundus votum, cuius se damnatum profitebatur, enixius exsoluit. Maior secundum hæc religio mortalium incessit animis. Neque enim vanus author, aut dubia fides ferebatur. Itaque ædes miraculis inclyta maioribus in dies accolarum studijs celebrari, colique cœpta. Manare hæc primo ad finitimos fama; inde etiam ad remotos. Iamque omnibus circa populis templum illud sanctum erat: omnes ardebant cupiditate tam insolitæ tam celebratæ rei aliquando visendæ.

Certis hominibus in Galilæam missis miraculum exploratur. Cap. IV.

*Anna. Plum.
apud Angel.*

Peroportune illa tempestate Nicolaus Frangipanius è prima nobilitate Romana, Croatia, Dalmatiæ, Istriæ Prætor (Magnus Ban ab incolis vocabatur) regionem illam administrabat, vir pietate iuxta, ac virtute inclytus. Idemque Dominus erat Fluminis, Tersactique. Is igitur simul rei miraculo, quod in suo fundo euenerat, simul Alexandri Antistitis sermone, ac repentina sanitate motus obstupuit primo: inde lætus cæleste munus in suo potissimum agro consedisse, & ipse strenuè in montem accurrit: sanctissimamque ædem haud secus quam dignum erat, donis colere, atque ornare instituit. Cæterum quia
rei

rei nouitas hominum memoriam, magnitudo superabat fidem; tam insolitum, inauditumque miraculum diligentius explorandum existimauit. Verebatur quippe ne ipsorum credulitas suspecta cæteris foret: neue tanta res plus admirationis, quam fidei esset ad posteros habitura. Itaque re cum Antistite communicata, placuit certos homines in Galilæam mittere totam rem intentius inspecturos. Ex omni numero lecti quatuor expertæ fidei, ac probitatis viri, in quibus Alexander ipse Antistes fuit. Hi Nazarethum misit, omniaque explorata referre iussi. Igitur impigre conscensa nauis; transmissoque Adriatico, Ionio, Cretico, Cyprio mari, Palæstinam secundo cursu tenuere. Nec mora, barbarorum animis auro delinitis, Hierosolymæ sacrosanctum Christi sepulchrum venerantur. Inde fide publica, firmoque armatorum præsidio septi Nazarethum Galilææ urbem, quod nauigationis caput erat, protinus pergunt. Ibi impensius inquirentes comperiunt ex incolis non tam re, quam verbo Christianis, domum natalem B. Virginis inde pauloante sublatam. deducuntur ad templum ab Helena Augusta olim sacræ domui circumdatum, cernunt templi diuinitus perrupti ruinas: cernunt eisdem monstrantibus aream, ubi sacrosancta domus steterat: cernunt fundamenta, recentia sanctæ domus auulsæ vestigia. Dimensi longitudinem, ac latitudinem areæ, fundamentorumque crassitiem, reperiunt omnia cum translata in Dalmatiam ædis, parietumque mensuris, quas ad id secum attulerant, prorsus congruere: tempus quoque augusti sacelli illinc ablati, auectique in Illyricum conuenire. Ergo effusa cum lætitia, & gratulatione domum reuecti Frangipanio Prætori explorata renuntiant. Ille enim uero tali nuncio admodum lætus manantibus gaudio lacrymis, Deo, Deique parenti grates ingentes agit: quod se non solum uiuente, sed propemodum uidente, tantum miraculum extitisset, tam euidentibus prodigijs, talium virorum autoritate firmatum. Exemplo

plo igitur ad ædem Virginis solemnis, ac celebris indicta est supplicatio: maximoque peracta concursu virorum, mulierumque. Ibi Alexander Antistes pro concione ad populum rem ordine exponit: ac Deum, Deiparam, mortales omnes, immortalesque contestans propalam confirmat, nihil se compertis affingere. Si secus sit, non recusare quo minus cælestis ira meritas ex ipso expetat poenas. Nimirum hoc ipsos Dei matri gratiores esse oportere, quo res pene incredibilis exploratio afferatur. Quas velut missas è cælo voces cum circumfusa audiret concio, repente ingenti gaudio efferri, nec temperare, quin gratulationibus lacrymisque ipsum confunderent dicentem. Perorationem Antistitis exceperunt preces auditorum, Deo, Deique matri grates, quibus signis, quibus vocibus poterant, agentium. Mirum quanta illi viro hæc nunciante, affirmantique fides fuerit, non apud incolas solum, sed etiam apud externos: quantumque talium virorum testimonio, frequentia religionisque sacrosanctæ accesserit cellæ. Nec deerant crebra, illustriaque miracula, cum undique ægri membris capti, energumeni adessent. Desuit tamen qui ea sigillatim rite consignata litteris proderet. Crescebat cum populorum miraculorumque frequentia, religio loci, crescebat & cultus. Augustissimæ quippe Aedis infidens accolarum animis cura (cum interesse supplicantium precibus Virgo ipsa videretur) tanta religione omnium pectora imbuerat, ut eum locum à Deipara incolæ, non solum diligere existimarent. Itaque natalem Virginis domum, ipsamque Virginem quibuscunque rebus sciebant, poterantque certatim colere, & ornare cœperunt. Cæterum benignæ voluntati facultatum tenuitas obstabat. Proinde ab eis pie magis, quam munifice est ornata. Mox etiam longinquorum populorum concursibus celebrari, honestarique cœpta. Gliscebant in dies rumor fortunatæ domus: natale B. Mariæ tectum diuinitus ad Tersactum è Galilæa deportatum: missos Nazarethum

thum

thum spectatæ fidei, virtutisque viros rem perspectam, ac testatam attulisse. Exciuit ea fama non Illyricos solum remotiores; sed Istros, Croatas, Bosnios, Seruios, Epidaurios, cæterosque eius tractus longe, ac late patentis populos, ad tantum miraculum, donumque visendum. Multis quoque eorum præsens Virginis auxilium in dubijs, aduersus rebus oblatum augebat in dies celebritatem loci. Enimuero Illyrici sacra Domus accolæ gaudere concursu populorum: gestire suam regionem apud exterarum gentes, ac nationes ingenti gloria esse: credere se diuino iudicio cæteris gentibus esse prælatos, humanæ arrogantia vitio, cælestia dona meritis hominum magis, quam Dei benignitate æstimantis.

Demigrat ex Illyrico ingenti cum luctu Dalmatarum. Cap. V.

CAETERUM haud quaquam diuturnum gaudium, ac donum Illyricis fuit. Quadriennio non toto (de-
erant quippe menses quinque) interiecto, sacrosancta ædes ex ipsorum finibus cessit. causa in incerto est; alij aliam tradunt. Ergo siue quod ab accolis minus impense, quam dignum erat, coleretur; seu quod ab initio ad breue illius gentis solatium Beata Maria diuersorium ibi potius, quam domicilium collocasset; siue vt Italiam Christianæ religionis arcem bellis, cladibusque afflictam præsentem refoueret ope, repente Dalmatis nil tale opinantibus, cæleste munus aufertur: deferturque in Italiam, haud maiore Italicorum bono, gaudioque, quàm Dalmatarum damno, atque luctu. Namque vbi diuinum illud pignus augustissimamque Deiparæ cellam alio auctam fama vulgavit; enimuero Tersactenses, finitimosque circa populos tam inopinatæ rei admiratio ingenti stupore defixit. Inde sanctissimæ domus desiderio stimulante, lymphati discurrere: concessum ademptumque à

*Anna. Flure.
Hier. Ang.*

C Deo

Deo mūnus, quacunq̄ue eorum patebat regio, oculis diu,
 ac voce quæritare. Posteaquam id nusquam apparebat,
 nec quo tandem migrasset, constare poterat; promiscua
 virorum, mulierumque multitudo orbitatis dolore ista
 mœstum paulisper silentium tenuit. Tum vero emerso ab
 stupore animo, effusi simul omnes in lacrymas, querelas-
 que ingens suæ gentis vulnus prodere infinita lamenta-
 tione coeperunt. Nimirum illud cæleste donū ipsi ostē-
 sum, alijs traditum. Illud Dalmatiæ perfugium, illud æ-
 grorum auxilium, illud miserorum solatium, illud decus,
 ac præsidium nationis sibi ereptum: talem patronam Dal-
 matis, talem tutelam ademptam finitimis gentibus. Vti-
 que ipsos indignos tali pignore fuisse; minore id ab se re-
 ligione, minore studio quam par foret, cultum; sed quam
 tandem ubiuis gentium religionem, quod studium, quem
 cultum cælesti illi, præcellentissimoque dono parem esse
 posse? hæc si causa mutandæ sedis fuerit, ubicunq̄ue con-
 federit, subinde sedem mutandam fore. Hæc, & alia pro
 se quisque memorant, quæ præsens damni sensus, dolor-
 que subijcit haudquaquam relatu facilia scribenti. Ad
 vltimum lamentandi defatigatione magis, quam satieta-
 te victi, ad Frangipanium frequentes coeunt; integrato-
 que fletu, auxilium ab eo, & consilium petunt. Ille, & si
 communi vulnere ictus, mœstusque plusquam pro virili
 parte, egebat ipse solatio; vicit tamen animum, & mœro-
 re dissimulato, populi luctum sua autoritate, sapientia-
 que absterfit. Graue utique damnum acceptum esse, &
 quo vix maius vllum accipi potuerit ab irato Deo: ut nul-
 læ lacrymæ, nulli gemitus, eiulatusue exhaurire animi
 dolorem queant. Caterum immerito ipsos tantopere
 queri. Cælestis doni vsuram à Deo datam nulla præsti-
 tuta die. Proinde non esse cur quererentur repetitam,
 cum voluisset is, qui dedisset. Quin potius grates age-
 rent numini de concessō aliquot annis vsu tanti, ac tam
 frugiferi pignoris; & præsens incommodum præteritorum

commo-

commodorum memoria compensarent. Porrò daturum se operam, vt ademptum diuini muneris fructum aliqua ratione reuocet, tantique boni desiderium leniat. Quippe in ipsis sanctissimi facelli vestigijs consimilem ædem B. Virgini excitaturum: quæ simul posteris tantæ rei monumentum foret, simul ipsis tam grauis damni solatium. Confidere vtique se, etsi absit natalis Domus B. Mariæ, eius opem non defuturam. Nec Prætoris dicta magnificentiora factis fuere. Paucis annis, ipsius ære, sumptuque noua ædes Deiparæ dicata in iisdem stetit vestigijs. Templum in super ædi circumdatum est opere, cultuque magnifico. Quod hodie exstat haud clarius Frangipaniorum munificentia, quam tanti miraculi monumentum. Nec vero conditoris vocem B. Virgo irritam esse passa. crebra inibi deinceps edita miracula, & illam sedem Deiparæ cordi esse; nec eius Illyricis deesse præsidium satis ostendunt. Id templum hodie Franciscanis, qui ab Obseruantia nomen accepere, commissum est, celebritate, ac fama illis locis clarum. Cæterum ea res Dalmatis Nazarenæ domus desiderium, non tam expleuit, quam accendit. Namque ab eius discessu annus iam agitur trecentissimus: Et tamen illi adhuc tanti erepti boni memoria, haud secus, ac recenti vulnere, ingemiscunt. Argumento est, quod cateruatim quotannis transmissis Adriatico mari, Laetum ventitant, non magis B. Mariæ incunabula venerantes, quam orbitatem lamentantes suam. Quorum solemnæ illæ voces, REVERTERE AD NOS MARIA, REVERTERE, haud parum ostendunt, eorum desiderium æternum fore, cum trecentorum annorum spatio nulla sit lenitum ex parte. Eadem porro voces testes haud dubiæ sunt Nazarenæ domus ex Illyrico in Italiam asportatæ.

Dalmatarum
desiderium
Sacros. Do-
mus.

*In Picenum aduecta Recinetensem insidet syluam.**Cap. V I.**Præp. Ter.
Hier. Ang.*

CAeleste autem hoc donum mira opportunitate trã-
missum Italiae est, anno M. CC. XCIII I. qua
tempestate funestis Velforum, Gibellinorumque factio-
nibus diuisa, odijs, bellisque plusquam civilibus tota fla-
grabat. Igitur ipso interregno, quo Bonifacius VIII.
Pont. Max. creatus est, Quarto Id. Decembris, insigni ac
sempiternae memoriae commendando die, Virgo Deipara
pacem, salutemque Italiae ferens in Piceno suae domui se-
dem optauit. Picenum regio Italiae est haud ignobilis, &
satis opulenta, e regione Dalmatiae sita, interiecto Adria-
tico mari, quod etiam superum appellatur. Ergo sacro-
sancta domus e Dalmatia trans Adriaticum finum (qua
traiectus patet millia passuum ferme C.) in Picenum de-
lata, consedit in Recinetensis agri sylua, mille circiter
passus a mari. Ea sylua matrone cuiusdam Recinetensis
erat diuitis iuxta, piaque Lauretae nomen fuit. Cuius de-
inde nomine Lauretana aedes appellata immortalem vi-
cissim reddidit celebritatem ei, vnde nomen acceperat.
Tenet fama (nec vana est fides) venienti Deiparae domi-
cilio arbores obuias, velut venerabundas inclinasse se:
ac deinde pronas perstitisse, quoad æuo, ventis, ferro
procumberent: Proinde dum stare nemo (quod hodie
excisum est) inclinatas ad aedis aduentum, longo ordine
arbores monstrari solitas peregrinis, tanti miraculi testes.
Recens est adhuc memoria. Narrauit mihi haud dubia
fide vir, abse complures illarum arborum non fere am-
plius viginti ab hinc annis, nec semel, nec sine admira-
tione conspectas: toto videlicet trunco pronas eas fuisse,
ac proclinas versus mare, qua sacrosancta Domus in-
destinatam syluae sedem sublimis inuecta transferat: Eas-
dem

*Arbores ad
S. aedis ad-
uentum in-
clinantur.*

dem porro arbores, exciso etiam saltu superstites diu fuisse, religione tutante. Demum annis ab hinc circiter xx. rusticorum accolarum inscitia cæfas, ne impedimento arationi forent. Intempesta nox erat, cum Virginis domus vacuum sylvæ spatium insedit. Custodiebant tum armenta Recinetensium in proximo saltu pastores, diuisis inter se de more vigilijs; cum subito lux sacræ circumfusa domui excubantium oculos eò repente conuertit. Mirum eis videri, nouum in solitudine illa tectum, & quidem luce conspicuum subito extitisse. Et fuit inter eos, qui eam cõspexisse se diceret, cum sublimis supra mare ferretur. Igitur socijs ad spectaculum excitatis, primò multa inter se (vt est admirantium mos) sciscitari: inde mutuis se vocibus ad rem explorandam accendere: omnesque pariter id quod erat, coniectare coeperunt, ibi aliquid esse diuini. Accedunt, tectum subeunt. Limen ingressi cohorrescere primum animos, mox inusitata quadam dulcedine perfundi sentiunt. Itaque venerabundi precibus reliquã exegere noctem, quæcumque sub tecto erant, intentius contemplantes. Prima inde luce, ex ijs nonnulli Recinetum (aberat ab eo loco millia passuum ferme quatuor) iter intendunt: quæ viderint dominis nunciant. Tota res primo ob authorum simplicitatem, cum ipsis authoribus spreta; vana scilicet ab eis afferri, & fortasse obiectam in somnis imaginem. Pastoribus deinde omni asseueratione affirmantibus, enimvero oculos facturos fidem, si velent; domini magis velle credere, quàm audere. Ad vltimum, ne aut creditum temere tam insolitum miraculũ rusticorum hominum testimonio, aut pro vano prætermisum, quod verum esset, ipsorum incuria videretur; illis comites addunt se, quid tandem rei foret exploraturi. Vbi ventum est in demonstratum nemoris locum, & pastorum fides extitit; vix fatis oculis, vix sibi quisque credebatur. Certe illam ædem ibi nunquam antea visam; nec recens conditam, quod eius vetustas satis ostendat. diu-

nitus

Recineten-
sium cōcur-
sus.

nitus utique aliunde aduectam, aut cælo delapsam. Talia admirabundi inter se mussitantes propius accedunt: tectum cernunt non tam specie, quã antiquitate insigne. mirantur adeo vetustum ædificium stare nullis innixum fundamentis, nullis suffultum adminiculis. Mox suspensis animis limen intrant. B. Virginem Iesum puerum manibus complexam supplices venerantur. Nec pietatis defuit fructus. tantus repente eos lætitiæ mistus horror incessit, nusquam ut in omni vita præsentius Dei numen, sensisse se dicerent. Confestim igitur in urbem citato recurrunt gradu, diuinum munus inter se sibi, & patriæ gratulantes. Præcipuum Lauretæ matronæ gaudium fuit, cuius saltum diuina illa ædes infederat. Ut primum urbē tanti miraculi fama peruasit; velut signo dato, mirus hominum cuiusque ordinis, ac generis insolito spectaculo oculos implere cupientium concursus fieri in syluam. Non pueri, non puellæ, non senes, non debiles domi continere se posse. Aegri quoque relictis grabatis, adreperere, visendi cupiditate, ut sit, vires subministrante. Plerique impetu quodam ardoris ruentes certatim ante alios prouolabant, ut tale spectaculum oculis capefferent primi. Quo propius perueniendi spes admouebatur, hoc magis concurrentium multitudo, visendique cupido crescebat. Vbi vero sacrosancta sedes, cuius conspectum rami arborum interseperant, in apertiores saltum ingressis subito apparuit; confestim omnes in vnum conuolare coeperunt. tantique vndique ex syluæ semitis repente concursus facti, adire, contingere, osculari sanctos parietes cupientium, ut se mutuo prementes pene alij super alios corruerent. In augustæ sedis ingressu, dum venerabundi salutant Virginem, ingenti religione perfusi lacrymarum vim profundunt; consilia ineunt melioris vitæ: ab eo loco diuelli nequeunt. Inter hæc ingentes vndique agrorum præcipuè, ac debilium clamores exaudiri, confusis vocibus patronam, matrem, cæli reginam, Dei parentem appellan-

pellantium : valetudinemque ac sanitatem crebris exposcentium precibus . Nec voces vanæ , nec preces irritæ cadebant . Protinus depulsis morbis , restitutisque viribus multorum , diuina vis exitit . Tum vero ingeminari clamor cœptus agentium Deo ac Virgini grates , & cœlestem vim , opemque prædicantium in se ipsis expertam . Ergo , vt Recinetensibus diuinæ lux liberalitatis affulsit ; certatim sanctissimæ Virginis cella coli ab eis , celebrarique cœpta est . Sed priuata inter publicos honores , Lauretæ studia eminebant : ex quo Aedi Lauretanæ deinde nomē factum . Fama interim (qua nihil talibus in rebus est celerius) ad finitimos populos discurret , Lauretanam ædem miraculis inclytam ferens . Extemplo igitur , prout suamque religio , aut necessitas stimulabat , ad nemus accurrere , adducere , aut deferre ægros necessitudine aliqua iunctos , opem poscere , vota facere cœperunt . Voti eos compotes fuisse , & ipsorum Deo , ac Deiparæ grates agentium voces , & votiuæ deinde tabellæ de parietibus vulgo suspensæ docebant . Facilis quippe , ac potens patrona Dei mater apud Deum erat : quæ , & viam impetraturis ostenderet , & vltro opem , salutemque supplicibus impetraret . Porrò confluentium populorum religionem commendabat loci solitudo . Nulla tum erat in sylua domus , nullum hospitium , nullum saltem receptaculum , præter arbores , quæ nudatæ per hyemem frondibus , tectum peregrinis parum hospitale præbebant . Videres homines , etiam opulentos domi suæ , ac delicatos pernoctare sub dio , quamuis infesta imbribus , frigoribus , niuibus , tempestate : populos per contubernia diuisos circa sanctissimam ædem super herbam inter arbores vesci : hūmque cubantes , quæ somnum , aut quietem capere , quæ psalmos , hymnosque modulari sine vlllo prorsus , aut ferarum , aut latronum metu . adeo incensa pietas omnia incommoda periculaque vincebat .

Laureta syl
uz domina
Lauretænæ
ædi nomen
dedit.

E syl-

E sylua transfertur in Collem duorum fratrum.

Cap. VII.

*Præp. Tere.
Hier. Ang.*

AT sempiternus humani generis hostis tanto cælestis Reginae cultu, tantoque Christianorum bono, haud quaquam lætus effusam Picentium lætitiâ, religionemque omni ope disturbare decreuit. Igitur ne conualesceret pietas populorum, prius quàm tantum loco religionis esset, quantum futurum apparebat, occupat aduenis, ac peregrinis inferre bellum. Erat B. Mariæ facellum in loco deuio, ac mari proximo, & frequenti sylua, procerisque arboribus septo. Adibatur semitis densa inter virgulta, arboresque. Et plerique inermes ibant, satis sibi præfidij in Virgine loci præside reponentes. Ergo facinorosi quidam proiectæque audaciæ homines, non magis prædandi opportunitate illecti, quàm ab infernis, ut creditum est, furijs instincti, semitas quæ ad Aedem ferebant, obsidere, & circa densis obsita virgultis loca, in obscuris subsidere insidijs cœperunt. Inde subito exorti venientes peregrinos excipere, adoriri incautos; pecunia, vestibisque, & si armis obsisterent, vita quoque spoliare. Itaque breui totus ille saltus latrocinij, cædibusque infestus, atque infamis, absterritis aduenis, ad solitudinem est redactus. Iamque obsolescente in dies cultu, sacrosancta Aedes euanescebat; cum Deus indignum ratus paratum ab se mortalibus perfugium salutis, inferni hostis scelere in perniciem versum; tutiorem opportunioremque aduenis sedem suo matrisque suæ domicilio delegit. Collis erat leniter acclinis mille fere passus ab eo loco, propius Recinetum, non longe à via militari. Huc igitur sacra domus octauo circiter mense, quam lucum insederat, sublimis aufertur ab Angelis, & in collis sistitur vertice. Possidebant eum collem communiter fratres germani duo Recinetenses

netenses concordibus animis, qui caelesti dono mirè læti sanctissimam ædem coniunctis studijs colere cœperunt. Auxit loci mutatio, nouique miraculi fama, vt admirationem, sic religionem accolarum æque aduenarumque. Quippe, vt Lauretanam Aedem locum mutasse, & relicto obnoxio grassatoribus saltu, tutum à latronibus, opportunum peregrinis occupasse collem distulit rumor; exemplo finitimis populis eius reuisendæ cupidinem accendit. Proinde siue intermissam latrociniorum metu tanti boni vsuram sarcire, siue nouam migrationem, quam auribus acceperant, oculis subicere cupientes, eo summis vndique studijs conuolant. Horum plerique eandem ædem nuper in sylua coluerant, quam nunc in collis vertice extra syluam colunt. Quo maior omnes admiratio, & stupor defixos tenebat. Ergo facellum, & veteribus prodigijs, & mutatæ denuo sedis miraculo venerabile, certatim accolæ votis, vocibusque celebrabant. Grates inde, & Deo, & Dei parenti pro se quisque agebant, quod religiosissimâ sedem latrocinij violatam non abstulissent alio, sed in tuto colle statuissent, opportuno aduenis loco. Porrò crescente in dies peregrinorum multitudine, cœpit augeri quotidie celebritas Aedis: parietes votiuis tabellis, cereis imaginibus, preciosis vestibus contegi: ara congestis vndique donis, pecuniaque compleri. Sed aucta facelli opulencia imminuit religionem eorum, quorum studia maxime augere debuerat. Itaque auaritia breuiorem etiam, quàm in sylua fecerat, augustissimi facelli stationem in colle fecit.

Ex fratrum colle ob eorum auaritiam, discordiamque demigrat. Cap. VIII.

Erat is collis (vt supra demonstrauius) communis duorum fratrum, qui primo sanctissimum domiciliũ,

*Præp. Terent.
Hier. Ang.*

819

D

haud

haud secus quam par erat, sanctè, ac piè colebant. Felices si diuino munere ad cultum vti, quam abuti ad quæstû maluissent. Cæterum opulentioribus in dies donis religiosissimam ædem cumulari cum viderent; cupido angustos animos vicit: & religionem, pietatemque penitus extinxit. Namque hæreditatem sibi vterque venisse rati, sacro auro, argentoque inhiare primo: inde stimulante auaritia, odio plusquam fraterno inter se dissidere cœperunt. Ad vltimum, dum vterque ad se emolumentum trahit, cū altercatione congressi, ab irarum certamine ad arma venire. Iamque haud procul erat, quin germani fratres se, augustissimamque Deiparæ cellam (adeo nihil sanctum auaritiæ est) fraterno cruore respergerent; cum Deus tantum facinus, sublata facinoris causa, præuertit. Ergo non minus fraternæ discordiæ, quam syluestri latrocinio infensus, maternam domum ad iactum ferme sagittæ ab eo loco in proximum collem, versus mare submouit: atque in ipsa via militari, quæ ducit ad portum Recinetensem, locauit, à mari millia passuum circiter duo. Ita, & discordiarum, & latrociniorum materies adempta; ac stabilis aliquando, ac certa sedes capta. Sterit sacra Domus in colle fratrum paucos scilicet menses. constat quippe nondum vertente anno, post eius in Italiam aduentum, in eo colle, vbi nunc visitur, consedisse. Ita in agro Recinetensi ter intra anni vnus spatium, siue accolarum vitio, seu potius diuino consilio, sedem mutauit. Intra quinquennium vero post eius à Galilæa discessum, quatuor loca suis vestigijs nobilitauit. Nec tamen mutatis locis religionem mutauit, sed magis, magisque auxit.

Ex fratrum colle ob certam auaritiam discordiarum

Vestigia locorum, quæ sancta Domus occupauit.

Cap. VIII.

Hier. Ang.

ET extant his omnibus locis hodie haud dubia rei argumenta. Nicolaus quippe Frangipanius (vt supra

pra ostendimus) nouam ædem Nazarenæ parem; ac geminam in iisdem vestigijs, vbi illa steterat, ab se exstructam magnifico circumdedit templo. Id templum S. Mariæ à Terfacto vocatur, vel veteri sanctissimi sacelli memoria, vel nouis miraculis nobile. Et in eo templo ad ianuam asimulatæ Nazarenæ Domus egregium Nicolai Frangipanij monumentum hodie visitur; qui templi conditor pro sua erga natalem Virginis domum eximia religione, proximum illius vestigijs sepulcrum elegit sibi, posterisque. Quin etiam marmorea inibi tabula exstat perantiqua tanti miraculi ad posteros testis. In qua incisum: HIC EST LOCVS, IN QVO OLIM FVIT SANCTISSIMA DOMVS B. VIRGINIS DE LAVRETO, QVAE NVNC IN RECINETI PARTIBVS COLITVR. Harum ego rerum authores habeo haud dubiæ fidei viros complures, qui mihi se vidisse narrarunt. Eo autem loco, vbi primum in Picenum delata consedit, quamdiu sylua stetit (stetit autem vsque ad annum sæculi huius ferme LXXV.) haud obscura extiterunt ædis ablatae, miraculique indicia. Quippe area, quam sacra occupauerat Domus, nitebat semper vernantibus herbis floribusque, cum omnia circa densis obsita virgultis, ac sentibus horrerent. Nec dubia res. author est Hieronymus Angelita in Virginis Lauretanæ historia, quam Clementi VII. Pont. Max. dicauit eo ipso tempore, cum hoc visentibus miraculo erat. Visebantur pariter cum area sanctorum parietum solo impressa vestigia, sanctitatem & quasi diuinum quiddam spirantia. Id adeo ipsemet accepi à Raphaele Riera spectatissimæ fidei, ac religionis viro, qui Aedis vestigia, atque areae nitorem sæpius magna cum voluptate se spectasse memorabat. Cæterum exciso nuper nemore, ac solo arationi destinato, eximia illa amænitas ab imperito rerum agricola, & fossione, & fatu olerum violata defecit. Itaque ad retinendam loci religionem, ab eo-

dem illo Riera in ipsis vestigijs quoquo versus parietes paulum à terra sunt excitati, siue monumentum ad posteros, ibi olim Lauretanam stetit Domum; siue aduersus pecudum, & rusticorum iniurias munimentum. Vidi ego ipse, & inspexi locum cum hæc ipsa litteris proderem. animaduerti parietibus illis aream includi, & longitudine, & latitudine Aedi Lauretanæ vsquequaque parem. Areæ porro solum cætero circa solo simile, amissa insigni illa amantate, quam habuerat prius, quam sanctitatem loci rustica temeritas violaret. Verum enimvero ita amisit amantatem, vt retineat religionem. Hodie religionis ergo à multis visitur, à pluribus etiam viseretur, nisi vulgo ignotus esset locus. Olim quidem, cum esset siue ob insignem illam amantatem, siue ob commoditatem viarum notior, adeo coli à peregrinis solebat; vt nemo fere Lauretanæ Virginis cellam se adisse crederet, qui non illa quoque prima eiusdem cellæ vestigia coluisset. Deuius omnino est locus, atque auisus: neque enim certis semitis aditur, & perito itineris dūce opus est. Distat ab oppido Laureto mille ferme passus, tantundem etiam à mari, nō tam recta regione, quam per anfractus semitarum. Situs est inter Montem Vrsū, & Musionem fluuium, pari fere interuallo, atque inter Lauretum, & mare. Vulgo Banderola dicitur, fortassis ex vexillo, quod olim ex arbore quapiam eminebat pariter omnibus conspicuum, vt sacrosancti sacelli in nemore latentis sedem peregrinis venientibus; & nautis præter eam oram nāgantibus significaret. Certe paruum vexillum Itali Banderolam appellant. Propter sacram aream, quam dixi, puteus est ingens, qui perennes, & haurienti faciles subministrat aquas. Insolitam illam putei amplitudinem ad ingentis alicuius multitudinis, idest ad populorum illuc confluentium vsum conditam sentias. In colle porro duorum fratrum obscuriora argumenta cernuntur. Namque is collis ad ædificiorum commoditatem, oppletis conuallibus,

æqua-

æquatus, cœdificatusque est, cum Lauretum oppidum conderetur. Locus tamen, aut loci potius vestigium monstratur. Extra priuatarum ædium parietem extat rudis quædam, metæ instar, turbinata particula excisi collis, recto modico insignis. Id vnum superest captæ inibi, deferræque à B. Maria sedis indicium. Domus cui vestigium hoc adhæsit, non procul Pontificiarum ædium ianua, ad dexteram ingredienti sita, Laureti oppidi velut umbilicus est. Ac procedens inchoata Pontificiorum tectorum pars totam ferme illam regionem occupabit. Sed tum quoque (vt reor) aliquod relinquetur monumentum rei, locique: ne tam memorandæ rei vestigium intereat.

Præcipuus locus, situsque admirabilis Aedis Lauretane. Cap. X.

CAeterum in illis locis sedem sibi Deipara Virgo delegerat ad diuersandum magis, quam ad habitandum, minimè scilicet diuturnam. Quippe cum eo demum loco vbi nunc est, ab initio sedem animo destinasset stabilem, & (nisi incolarum, accolarumue aliquod delictum obftet) vt speramus æternam. Neque enim ambigi fas est, quin Dei mater, & Dalmatarum in Illyrico indigentiam, & immanitatem latronum in sylua, & in communi duorum fratrum colle fraterna odia, vt prouidere à principio, sic vitare potuerit. Nimirum illa istarum rerum satis gnara, ex quo primum tempore Nazaretho Domus excessit, relicto natali solo, hunc sibi locum elegit, vbi stabilem, ac perpetuam figeret sedem. Verum enimvero opus fuit ad fidem tam insolito, inauditoque antea miraculo affirmandam, eiusdem miraculi frequentatio: vt rem per se incredibilem crebra intra paucos annos loci mutatio credibilem faceret. Qui enim ambigerent deinde mortales, an domus illa e Galilæa esset aduecta, cum eadem illi ipsi audissent

Causa multiplicis migrationis.

Prep. Tere.
Hier. Ang.

audissent suo ævo, ex Illyrico in Picenum migrasse, qui vidissent in ipso Piceno intra spatium vix mille passuum, anno nondum circumacto, ter mutasse sedem, locumque? Incidit quippe tertia hæc, & postrema migratio in annum à Christo nato M. CC. XCV. qui aduentum sacrae Domus in Italiam est consecutus. Operæ autem pretium est de admirabili eius situ cognoscere: Situs enim ipse sacrosanctam illam sedem non humana, sed diuina prorsus arte, manuque locatam facile declarat. Sita igitur est, si qua vsquam, ad quatuor cæli mundique regiones, ex Mathematicorum disciplina. Neque id solum, sed ex veteri etiam Sanctorum Patrum instituto, qui aras sacrarum ædium ad solis spectare ortum iuebant. Namque anterior paries, vbi fenestra visitur Angeli ingressu (vt ferunt) nobilis, ad occidentem solem vergit: posterior, vbi ara est ante B. Mariæ simulacrum posita, verum ferme orientem spectat, adeo quidem directo, vt per vtrumque æquinoctium, decem circiter dierum spatio, sol oriens posteriorem, occidens anteriorem aspiciat partem. Itaque sub occasum sol per eam, quam dixi fenestram ingressus ad B. Virginem velut vespertinus salutator accedit, quando matutinus esse nequit obiectu parietis exclusus. Id adeo etiam post sacram Domum templo inclusam obseruatum ferunt; priusquam obuersa templo facies Pontificiæ Domus obijceretur ab occasu. Cæterum non dubito quin eius ianua (perfecto deinde opere) patefacta, illud idem solis Deiparam à templi aditu, per sacelli fenestram quodam modo salutantis, sit præbitura spectaculum. Sinister porro sanctissimi sacelli paries ad septentriones vergit, dexter ad meridiem. Ac proinde Pontificalium tectorum porticus sane magna, ad meridiem versa (B. enim Virgo suæ cellæ situ situm Pontificiarum ædium velut præscripsit Architecto) quotidie cum aduersum recta excipit solem, meridiem haud dubium indicat. Hunc autem tam admirabilem sanctissimi sacelli situm non casu occupatum,

Sol per æquinoctium Lauretanâ Virg. quodâ modo salutatur.

Contra
quodâ
Virg.

parum, sed diuino quæsitum consilio, vel illud argumen-
to est, quod in ipsa quoque sylua, eundem plane situm à
B. Virgine optatum (vt egomet intentius obseruauit) ve-
stigia, quæ exstare diximus, satis ostendunt. Idem fortas-
se in colle fratrum accidit: nam ex obscuris vestigijs iudi-
cari non potest. Forassis idem quoque in Dalmatica se-
de vsu venit: nihil enim comperti habemus. Sane res ip-
sa consentanea est. Sacrosanctam quippe Domum duo
præcipua mysteria, ortus B. Virginis, & æterni Verbi cõ-
ceptus insignem fecere; quorum ille fere in autumnale,
hic in vernum incidit æquinoctium. Igitur haud immeri-
to eam sol per vtrumque æquinoctium lustrat, sic prorsus,
vt velut illorum mysteriorum memor, & sub ortum, & an-
te occasum Deiparam Virginem pene ambitiosè adire, &
quodammodo salutare videatur.

*Dalmatarum indicio Picentes natalem B. Virg. Do-
mum penes se esse cognoscunt. Cap. XI.*

Sed vt ad rerum ordinem, vnde egregij situs admira-
bitio auertit cursum historiae, redeamus; mira primo
Recinetensibus noua Aedis migratio videri; deinde etiã
grata, iucundaque esse. Namque multiplicato trina mi-
gratione miraculo, vt creuit fama; & admiratio loci; sic
Deus parentis suæ venerationem apud accolae pariter, &
exteros auxit. Vtique cum sub id tempus nunciata Naza-
rena, Dalmaticaque eiusdem Domus migratio Picentium
animis ingentem incussisset metum, ne sacra Aedes ipsos
quoque; præsertim duobus iam locis violata, aliquando
defereret. Iam dudum per mercatores, Aedis Lauretanæ
rerumque admirabilium fama in Illyricum perlata, Dal-
matas nonnihil suspicantes ad inclytam miraculis ædem
visendam, Picentiumque pietatem æmulandam accende-
rat. Dalmatarum ergo nonnulli Lauretanum contem-
plati

*Prep. Tere.
Hier. Ang.*

plati, sacellum (vt erat recens Illyricæ migrationis memoria) haud ægrè scilicet agnouerunt. Itaque obortis lacrymis, venerationis munere perfunguntur. mox velut refricato vulnere, ac desiderio ex amissi boni conspectu ingemiscetes, suum detrimentum effusè deplorare cœperunt. Aedem illam, quæ tum in Piceno tanto mortaliu concursu celebraretur, paribus ferme populorum studijs nuper in Dalmatia celebratam. Natale illud Virginis rectum Illyricis primum è Galilæa diuinitus missum, quo tum Picentes transmissio è Dalmatia fruenter. Id & cælesti indicio enunciatum Dalmatis, & destinatis in Galilæam certis hominibus exploratum. Agnoscerent proinde, & impensius colerent Picentes cæleste donum, ne quod alijs euenisse audiant, ipsis eueniat: & cuiusmodi tandem illud munus sit, carendo magis sentiant, quam fruendo. Se quidem nequaquam desperare (si optatis vota respondeant) illam ipsam Virginis Domum in Illyricum, vnde paucis ante annis abierit, redituram. Hæ & alia tales Illyricorum voces, quòd nouæ ad Picentium aures acciderent, (nondum enim quicquam de Nazarena, & Dalmatica migratione fando audierant) à plerisque pro vanis habitæ, irritæque. Cæterum breui noua res diuinitus oblata eas esse veras ostendit.

Heremita B. Mariae monitu Picentes ad rem explorandam impellit. Cap. XII.

*Præp. Tere.
Hier. Ang.*

Collis est nemori, ac sedi, quam in Piceno primam Virgo Deipara elegerat, satis propinquus. Montè Vrsu incola appellat. Huc receperat se paucis ante ante annis homo solitarius egregia sanctitate, sacrosanctæ cellæ propinquitatem secutus. nomen non proditur. Illū ipsum fuisse Paulum à Sylua, cuius deinceps mentionem facturi sumus, vt credam, inclinat animus. Is igitur, vt
erat

erat B. Mariæ vnice deditus: ad Lauretanam eius sedem ventitabat quotidie: pluresque inibi precibus extrahebat horas. Intererat auidè miraculis, quæ Virginis ope patrabantur, aut patrata narrabantur ab aduenis. Multa etiam subinde audiebat, quæ à Dalmatis ferrentur haud dubijs vulgata sermonibus: non nunquam ipsos audiebat Dalmatas suam vicem lamentantes, desentesque nationis suæ orbitatem, erepta natali B. Virginis domo, præsentique tantæ patronæ præsidio amisso. Pius heremita cæteris B. Mariæ laudibus lætus, vbi natalem illam Virginis domum esse accepit, obstupuit. Enimuero illi res penè incredibilis, sed tamen digna visa, quæ summa exploraretur ope: vtpote cum tanta res explorata, atque comperta Aedi Lauretanæ, cui ipse mire fauebat, ingens nomen, ac decus esset additura. Ergo hominem veri sciendi, religionisque erga B. Virginem augendæ auidum cupido ingens cepit, verum, vanum ne id esset diuinitus cognoscendi. Nec mora: inedia, cilicio, verberibus corpus afflictare, mentem in preces effundere, nihil eorum ommittere, quibus speraret Deum placari, conciliarique posse. Præcipuè orare, atque obtestari Deiparam Virginem, vt quid tandem sacelli illud esset, aut vnde esset, certo aliquo indicio declararet. Nec incensæ eius pietati, votoque Virgo defuit. Alter agebatur annus à sacra Aede in Italiam aduecta, cum per somnium ei B. Mariæ species offertur, quæ bono illum animo esse iussum docet, se domicilio, quod in terris olim habuerit, in Italia sedem elegisse. Id quippe quòd negligentius coleretur, è Galilæa in Dalmatiam, inde in Picenum, Dei nutu, cælestium ministerio deportatum: ibi semet genitam, ibi diuinam concepisse prolem. Idcirco illam ædem Deo semper, ac sibi cordi fuisse, ac fore. Addit cætera, quæ Alexandro Tersactensi Antistiti (vt antea dictum est) exposuerat in quiete. Ad extremum adiungit id donum superum concessu, ac munere singulari, Picentibus atque Italis datum, vti-

S. Domus
B. Mariæ in
dicio agno-
scitur.

E que

que in tantis calamitatum procellis, malorum solatium, veniæ pignus, pacisque: in cæteris deinceps mortalium periculis, & ærumnis perfugium omnium gentium, præsidiumque certissimum. Proinde abiret, & hæc Recinetensibus finitimisque populis nunciaret. Ille somno exci- tus, & cælesti indicio mire lætus extemplo B. Mariæ man- data exsequitur. Ac primo Recinetum profectus primo- ribus civitatis visum enarrat, cætera exponit: Mariam ipsam sui sermonis authorem nominat. Recinetensibus stupore defixis, alios deinceps populos strenuè percurrit, eadem ingenti animi ardore denuncians. Id Picentibus vanum primo somniū visum: & author à multis pro somniatore habitus. Deinde vero, quoniam de dato ademptoque diuinitus Dalmatiæ facello, Dalmatarumque Aedem Lauretanam agnoscentium testimonio, obscura que- dam per eos dies fama emanarat; collegere sese, ac tantam rem minimè negligendam existimarunt. Et recens eos admiratio stimulabat, quod eandem ædem ter vno anno sedem in agro Piceno mutasse meminerant. Ergo internuncij vtro, citroque missi: ac demum Recinetensi- bus authoribus, communi Picentium consilio decretum, vt ære contributo, certi homines in Illyricum, inde in Ga- lileam mitterentur rem oculis, certisque indicijs explo- raturi.

*Sexdecim viri in Dalmatiam, & Galileam
missi adfirmant miraculi fidem.*

Cap. X L I I.

*Præp. Tere.
Hier. Ang.*

Igitur sexdecim viri fide, religione, autoritate præ- stantes ex omni Piceno lecti. His datum negotium, vt Dalmatiam primum, inde Galileam explorantes, rem omnem intentius inuestigarent: & de natali B. Mariæ do- mo, quæ illis locis fuisse diceretur, comperta omnia do-
mum

mum referrent. Confestim illi transmisso Adriatico sinu,
 Terfactum delati accolis aduentus causam aperiunt sui.
 Ardebant dolore ex recenti adhuc vulnere Dalmatæ om-
 nes. Talis ergo boni amissi recordatione ingemiscen-
 tum summum eius desiderium vocibus, ac lacrymis testaban-
 tur. Legatis amice rogitantibus aream monstrant, quam
 B. Virginis Domus infederat: atque inibi geminam illi,
 ac similem ædem, rei monumentum, exstructam. Et simul
 integrato fletu, queruntur, ea sola Illyricis cælestis doni
 reliqua esse vestigia. Alijs tam diuini muneris concessam
 gloriam, sibi tantum famam relictam. Itaque Picentium
 legati Aedis Lauretanæ mensura, quam secum ad hunc
 vltum attulerant, quaqua versus ducta, quod vacui erat
 spatij, id Lauretanæ Aedi prorsus congruere deprehen-
 dunt. Scitati inde tempus amissi sacrosancti facelli com-
 periunt, id eodem planè tempore Illyricis ereptum, & Pi-
 centibus datum. Re satis explorata, cum vtrique com-
 memorassent præcipua vtroque patrata miracula, ma-
 nantibus certatim lacrymis diuelluntur, alteri desiderio
 mœsti, alteri lætitiâ gestientes. Legati igitur è vestigio
 vela faciunt, & Corcyram, Cretam, Cyprum celeriter
 præteruecti in Palestinam secunda tempestate perueniunt.
 Cæterum cum iter tutum non esset, vagantibus passim
 per totam Syriam Turcicis armis; pecunia præsidium e-
 munt, quo in Galilæam perducantur, ac deinde reducan-
 tur ad nauim. Ergo augustissimum Christi sepulcrum
 Hierosolymæ venerati in Galilæam ire pergunt. Nazare-
 thum vt venere, natalem B. Mariæ inquirunt domum. De
 Christianis, qui qualescunque supererant in medio natio-
 nis prauæ, sedulo sciscitantur. Ab his edocti, quæ vigen-
 te adhuc Christiana re in Syria, partim ipsi à maioribus
 acceperant, partim suis ipsimet oculis viderant, ad opta-
 tum ducuntur locum. Reperiunt aream cum fundamen-
 tis auulsæ domus in solo relictis, quæ intentiore cura di-
 mensi, omnia omnino cum Illyricis vestigijs, Aedisque

Lauretanae forma, ac parietibus conuenire comperiunt. Re utrobique gesta ex sententia, admodum laeti conscendunt nauim: ac remenso mari, Anconam vnde soluerat, reuehuntur incolumes. Protinus domos repetunt, Magistratibusque, ac primoribus ciuitatum, vnde missi erant, comperta referentes, suam illis laetitiam impertiunt. Et Recinetenses successu laeti legationis, cuius auctores fuerant, monumentum exstare voluerunt. Rem omnem in publicas tabulas referre placuit, additis sexdecim legatorum nominibus, testimonijsque, quò res testator ad posteros foret. Earum litterarum exempla in priuatorum aedibus asseruata ad nostram vsque aetatem peruenerunt. Hæc autem per legatos cognita sunt anno à Virg. Partu M. CC. XCVI.

Hier. Ang.

Præp. Tere.

B. Virgo Lauretana Patrona à Picentibus adoptatur. Cap. XIV.

EX templo fama, vt solet, strenuè finitimas vrbes pagosque discurret, sexdecim legatos ex Illyrico, & Galilæa reuectos renunciaffe, manifestis compertum indicijs, Lauretanam Aedem esse eam ipsam domum, vbi Dei parens genita sit, & ab Angelo salutata, nimirum eandem primum ex Galilæa in Illyricum, deinde ex Illyrico in Picenum diuinitus transportatam. Et per idem fermè tempus tertiam in agro Recinetensi migrationem eadem fama vulgauerat. Ergo plerisque mortales, velut nouo ex noua fama animorum ardore concepto, ingens cupido cepit caelestis doni ad se inde vsque ab oriente transmissi in noua sede visendi, colendique. Omnes quippe ita rem vulgo interpretabantur, Deiparam Picentibus suam ostentasse tutelam. Proinde reliquum esse, vt ipsi in eius clientelam, fidemque committerent se. Confestim igitur ex omnibus prope oppidis incolæ plenis effusi portis,

*Picentium
concurfus.*

portis, vijsque ad Lauretanam Aedem contendere cœperunt. Nec firmi tantum, ac valentes procurrere, sed etiam ægri & imbecilli, neglecto medentium imperio, prorepere ipsi si possent, sin minus, ab alijs, vt cumque se iubere deferri. Cæterum ex plerisque Piceni vrbibus, oppidisque paulo opulentioribus, populi linteati pluribus agminibus, tanquam cohortes sub signis, incedebant insignibus, coloribusque distincti. Qui certatim Deo, Deique parenti carmina canentes, symphoniarum, tympanorum, tibiaram cuncta circum loca festo complebant sono. Hos deinceps misti mulieribus, pueri, puellæque vno velut agmine sequebantur. Ad sacellum Virginis, vt ventum est (quoniam loci angustia tantam hominum multitudinem excludebant) in ipso conspectu sanctissimæ Domus, submissis genibus tanti muneris largitorem vniuersi pariter adorant. Exinde ad agendas Deo Deiparæque grates versi, in tanta malorum, partim instantium, partim vrgentium mole, pacem ac veniam precibus exposcunt. Ipsamque Dei parentem enixius orant, vt quoniam Piceno cladibus afflicto voluntariam se Patronam obtulerit; Picentes in suam fidem, tutelamque recipiat: & volens, ac propitia suam semper sospitet gentem. Nec inane tutelæ, clientelæue nomen fuit. Ex eo tempore, & B. Maria certissimam se Picentibus Patronam, & illi vicissim se deuotos B. Mariæ clientes perpetuo præbuere, Lauretana eius Aede non solum ornanda, sed etiam tuenda.

Sacra Domus caelestibus illustrata flammis in dies magis celebratur. Cap. XV.

NAm quotidianis in salute humanis corporibus reddenda miraculis, interdum accedebant prodigia caelestia haud dubiè significantia B. Virginem Picentibus adesse. Visa non semel est per noctem subita de cœlo effundi

Hier. Ang.

fundi flamma, quæ primo velut pluribus sparsa locis coruscabat, deinde vno quasi facto agmine, ad Deiparæ cellam tendens omnia circum cælesti luce complebat. Visum etiam sæpe crebris luminibus collucere tectum summa cū admiratione, lætitiæque intuentium. Angelorum manum ad cælestis reginæ domum excubantium videre te crederes. Ergo Recinetensis Antistes, in cuius dioecesi is locus erat, ad religionem id pertinere ratus, pro officij sui ratione Bonifacium VIII. Pont. Max. tota de re certiolem facit. Impetrata ab eo Lauretani sacelli procuratione, optimum factu existimavit, laxare spatium aduenis. Extemplo igitur solum quod circa Aedem erat, Recinetensium dono consecrat Virgini. Cum aræ spatium etiam loci celebritas aucta. Excipiendis quippe hospitio peregrinis (qui ante id tempus conferti sub dio cubitabant in via) casæ primum, ac tuguria; inde tecta exstrui cœpta. Et quoniam dorsum inæquale vtriusque collis (interiacente præfertim conualle) haud sane commodam præbebat ædificij sedem; duorum fratrum collis plus æquo eminens æquatus: conualle expleta: dorsum dilatatum, vt excitandis circa viam tectis æqui spatij satis foret. Ita breui haud infrequens qua syluestribus tectis, qua domibus extitit pagus in dorso collis vtriusque porrectus. Pago Lauretum nomen inditum: vt ab eadem illa Laureta, quæ B. Virgini vnicè dedita fuerat, appellaretur ædes, pagusque. Hospitiorum opportunitas loci religioni iuncta mire hospitum, aduenarumque frequentiam auxit. Cui quidem noua subinde res celebritatis adiecit vel plurimum. Per id tēpus Bonifacius VIII. Pont. Max. (cuius Pontificatum sacræ Domus in Italiam aduentus insignem fecerat) ingentibus terræ motibus, cladibusque partim illatis, partim impendentibus Italiæ commotus, ad auertendam cælestem iram curas omnes intendit. Salubri ergo consilio secularem annum (Iubilæum vocamus) vel instituit, vel instaurauit, Apostolorum Petri & Pauli limina ritè aduentibus

Lauretum
pagus con-
ditur.

S. Anton. p. 3
Plati. Bonif.

Io. Vill. li. 1.

tibus delictorum omnium indulgentiam largiens. Itaque ipso anno post Christum natum M. CCC. qui primus Iubilæi celebritate insignis fuit, noui Pontificalis beneficij fama in omnes orbis Christiani regiones perlata incredibilem omnium gentium, totiusque occidentis exciuit sedibus suis molem. Quippe tanti vndique cunctarum nationum concursus ad Urbem facti aduenarum, vt multitudinem Vrbs quamuis ampla vix caperet. Nullus pene dies abibat, quin Vrbs ducenta peregrinorum millia hospitio exciperet, præter innumerabilem multitudinem, quæ erat in via. Horum igitur plurimi præsertim, quibus Recinetum minimè deuium erat, miraculorum fama exciti ad Aedem Lauretanam utique diuerterunt, testes ac nuntij suis quisque popularibus futuri eorum, quæ de tam inusitato, inauditoque miraculo, non tam aliorum sermonibus accepissent, quam suis ipsimet oculis hausissent.

Parietes sanctæ Domui pro fulcimento adiecti recedunt: his tamen amplæ porticus applicantur. Cap. XVI.

INter hæc Recinetenses tantis populorum concursibus accensi sacrosanctum sacellum impensius colere, tutarique institerunt. Videbant parietes, & tenues, & perantiquos tot iam sæcula stare sine vilo penitus fundamento. Ingens ergo eos incescit cura veritos, ne paulatim temporum iniuria, procumbentibus parietibus, augustissima orbis terræ sedes Virginis pessum iret, rueretque. Itaque optimum factu rati, adem specie ruinosam (quo ad humana arte atque industria valerent) vndique communire, iactis quantum res ferebat, fundamentis, lateritio eam pariete circumdant. Fama est haud dubijs vulgata auctoribus, nullo modo potuisse nouam substructionem cum sacris parietibus cohærere. dices sacram Domum diuina
vi sub-

*Hier. Ang.
Bapt. Mant.*

*Tradit. Lan.
Bapt. Mant.*

vi subnixam aspernari humanam opem. Quin etiam procedente tempore, noui illi parietes veteribus pro fulcimento adiecti paulatim recesserunt adeo, ut inter utrosque parietes, quoties opus foret, puer cum accensa face discurreret, quo disiunctorum parietum fidem explorantibus faceret. Nec vetus est eius rei memoria. Viuebant paucis abhinc annis viri probi, piique complures, qui discurrentem inter parietes puerum saepius se vidisse narrauerunt Raphaeli Rieræ homini spectatæ virtutis, ac fidei (cuius supra fecimus mentionem, & deinceps facturi sumus) unde ipse cognoui. Huic eidem Rieræ Rainerius Nerucius Architectus egregius, ædificationi Lauretanæ præpositus pro familiaritate commemorauit, se Clementis VII. Pont. Max. iussu, demoliendis lateritijs illis parietibus præfuisse, cum marmoream crustam, quæ hodie cum omnium admiratione visitur, substituere moliretur: ac tunc admirandum reperisse parietes illos contra omnem Architecturæ rationem, à sacro cubiculo dimotos, neque tam vetustate, quam arcano quodam consilio ruinosos: ut factis appareret, Dei parentem ad sustentandam suam domum excludere hominum industriam voluisse, quò diuina vis insignior foret, si tectum longe antiquissimum sine fundamentis, vlloue humano auxilio per tot sæcula staret. Fama etiam tenet, antiquissimam Christi crucifixi imaginem simul cum domo aduectam, multiplici per eadem tempora miraculo insignem extitisse. Nam cum eam efferi, & in sacello ad id exornato, ut maiore honore coleretur, reponi Recinetensibus, & Episcopo placuisset; translata subinde in sacram remigrasse Domum, & in suam sedem recepisse se. Itaque illos, ne nequicquam sepe tentata, irrito demum incepto destitisse. Exin alio Recinetensium curæ versæ. Nondum excipiendæ aduenarum multitudini satis, siue tectorum, siue tuguriorum erat. Nec iam supererat in sacra æde locus votiuis simulacris, donisque. Itaque ne peregrini, quorum plerique tectis exclusi, qua-

Tradit. Lan.

Christi crucifixi effigies in S. Aedem remigrat.

si, quasi in statione pernoctabant, sub dio esse cogerentur: neque votiua dona iniurijs temporum exposita interirent: circa facellum satis amplas porticus exstruunt, vel aduenarum, vel donorum receptacula. Ara quoque facello extrinsecus adstructa: vt aduenæ facelli angustijs exclusi operantem inibi sacris sacerdotem prospectare possent. His adiecta ferunt testæ, vbi sacerdotes, custodes, ministri sacrosanctæ cellæ habitarent. In parietibus por-

Hier. Ang.

Cælestia lumina natalem B. Virginis diem celebriorem in natali eius domo faciunt. Cap. XVII.

INterim mira dictu, visuque res diuinitus oblata mortalibus ostendit, quo potissimum tempore cordi foret Deiparæ Virgini, natalem domum suam eximio cultu celebrari. Paulus erat quidam homo solitarius, abstinentiæ & sanctimoniæ miraculo venerabilis: cui à sylua vbi, inde vsque à primo sacrae Domus in Italiam aduentu habitabat, cognomen fuit. Is igitur post sanctæ Domus à sylua migrationem, sibi quoque migrandum ratus, in proximo nemore, opportuno loco struxerat casam: vnde sacrosancta Aedes, & conspiceretur facile, & adiretur. Eâ quippe veteri instituto adibat quotidie adoraturus Deum cum eius matre, *in loco vbi steterant pedes eius*. Paulus ergo intra tugurium, in sacrosancti facelli, velut in B. Mariæ conspectu, precibus cælestiumque rerum meditationi demore insistens, notauit sapius, cælestem flammam longe, lateque diffusam, instar ingentis cometæ, quæ B. Virginis cellæ incumberet. Rem ac tempus intentius obseruans comperit, V. Idus Septembris, hoc est ipso natali B. Virginis die, quotannis quarta ferme vigilia, plurimum la-

Bapt. Mant.
Hier. Ang.

Paulus à Sylua.

Flamma cælestis S. Domui incubat.

F bi de

bi de caelo ignem, & æquabili rectum ædis splendore opere
 rire: nec ita multo post sublimem vnde venerat, recipere
 sese. Stupere Paulus ad tam præclarum spectaculum in-
 genti voluptate perfusus. Atque, vt erat homo antiqua
 simplicitate, existimabat B. Virginem ipsam in suam na-
 talem domum flammæ specie delabi caelo, ad sua incuna-
 bula celebranda. Itaque tantæ rei propius spectandæ au-
 dus cœpit opportunitatem temporis captare. Nihil illi
 longius eo die videri. Demum vertente anno, simul ac
 cælestis flamma se ostendit; impigre accurrit, cælestem
 scilicet Reginam superum comitatu septam conspecturus
 oculis, vt credebat, & impense salutaturus. Cæterû appro-
 pinquâti, quo propius spes admouebatur, hoc magis res, ac
 flâma primum extenuari, ad vltimum euanescere, elabi-
 que ex oculis, credulo spectatore spei irrito relicto. Eius
 itaque animus, quasi illum in se totum transfudisset igne,
 ardentiore desiderio, curaque æstuabat, ignarus quid tâ-
 dem cælestis illa flamma portenderet. Et iam decennium
 abierat, cum quotannis eodem semper die cælestis ille
 ignis sacro tecto incubans, visentisque spem fallens pium
 accenderat pectus. Ad vltimum cælesti numine precibus
 exorato, fit compos voti. In quiete per noctem cælesti in-
 dicio discit, natali Deiparæ Virginis die, domum eius na-
 talem anniuersaria insigniri flamma: propterea quod ei
 cordi esset, eum inibi diem insigni cerimonia agitari co-
 liquæ. Igitur Paulus, qui admirabile illud spectaculum
 obfirmato ad eam diem silentio texerat, siue religione ta-
 ctus, siue, vt creditum est, B. Virginis per quietem suba-
 ctus imperio, Recinetum strenuè tendit: sacrorum Anti-
 stiti primoribusque ciuitatis rem omnem enuntiat. Erat
 Paulus ab opinione sanctitatis eximia, grauis quamuis
 magnæ rei author. Antistes ergo simul autoritate viri,
 simul rei ac temporis congruentia motus, cælestia fi-
 gna haud vana credidit. Extemplo res in vulgus edita,
 Recinetenses perpulit, vt augustissimam Virginis cellam
 ipso

208. 7011

208. 7011

208. 7011

208. 7011

ob id

ipso

ipso natali eius die præcipuo celebrarent cultu, rituque. Quo factum est, vt finitimi deinceps, ac longinqui etiam populi, siue Recinetensium exemplum, siue miraculi famam secuti, Septembri potissimum mense Lauretum accensis studijs confluant, ad agitandum natalem B. Mariæ diem. Et inslan mauit deinde studia populorum noua Pontificû largitas, qui illud maxime tempus (vt suo loco demonstraturi sumus) Indulgentijs amplissimis cumularunt. Talia porro cælestium ignium spectacula complures non annos modo, sed ætates tenuere. Vigésimus circiter annus est, cum Recinetensium plures non minus probitate, quàm ætate, conspicui Raphaëli Rieræ, vnde ipse accepi, ita narrarunt. Sub natalem Virginis Deiparæ diem, nocturnos ignes de cælo super Lauretanum tectum labi visos sua memoria, inspectante Recinetensi ciuitate vniuersa: nec semel ab ipsismet cum incredibili animi lætitia esse conspectos. Simul addebant, Pridie eius diei sub noctem intendentibus se tenebris, Recinetenses vulgo concurrere solitos ad tam gratum, iucundumque spectaculum; vt ex mœnibus tectisque, vnde modo Lauretana sedes conspicij posset, admirabili illa cælestis flammæ specie oculos, atque animos pascere. Tenet fama anniuersarium hoc spectaculum ad Pauli Tertij Pont. Max. tempora durasse. Nec fermè ex Lauretanis rebus res est alia nobilior, itaque id non tantum historici memoriæ prodidere, sed etiã Nouidius Poeta minimè obscurus in egregio carmine, quod dicauit Paulo Tertio Pont. Max. mandauit versibus, quos huic historiæ intexere pretium operæ duximus. Is igitur B. Virginem laudibus efferens ita canit:

Euenere igitur, tot stant tibi templa, quot astra,
Quotque sibi gentes maximus orbis habet.
Stent licet, illa placent quibus est hæc orta, iuuatque
Dicere in hoc ingens est Dea nata loco.
Scilicet illius, visu mirabile, in auras
Parthum exosa domus vulsa recessit humo.

Natali B. Virg. die S. Domus præcipue celebratur.

Cælestis flammæ prodigiū recens.

Lauretana Pars de- cur

Riera in An. nal. Laur. Ambr. Nou. Fast. lib. 9.

COLTO

F 2

Cuma

Carique locis diuersa foret, ritulosque referret,

Ultima Piceni nomina gentis habet.

Neue sequens aetas mendacia credat, Olympi

Hac in nocte illam lambit ab axe inbar.

*Laureto pago legibus temperato, Recinetenses tem-
plum sacrae Domui circundant. Cap. XVIII.*

*Bapt. Man.
Hier. Ang.*

*Lauretanis
Praeses da-
tur.*

CAelestibus hisce prodigijs acti Recinetenses ad Lau-
retanam Aedem summa ope tuendam, ornandam-
que omnes intendere curas. Iam Lauretanus pagus, mul-
tis undique bo, seu Virginis, seu commercij studio com-
migrantibus, magis ac magis frequentabatur in dies. Ig-
tur commodissimum rati, incolas vnum in locum congre-
gatos legum institutorumque societate adstringere, iura
pariter eis, & Praesidem dant, qui praesit iuri dicundo. Re-
bus intra pagum compositis, foras versa sunt cura. Egen-
tes, ac facinorosi homines, siue praedandi occasione, seu
praeda dulcedine illecti peregrinos in saltibus circumie-
ctisque militari via nemoribus, palantes, ac vagos adori
spoliabant. Eares ad Recinetensium dignitatem, exi-
stimationemque pertinere vtili. Itaque Praetori ciuitatis
negotium datum, ut aucto satellitum numero, itinera
quae ad Lauretanam Aedem ferrent, a latrocinijs tuta
praestaret. Consilium ut pius, ita felix fuit. Praetor ab-
strusissimas sylvarum latebras solerrime rimatus, gras-
fatoribus extremo supplicio affectis, breui summa cum lau-
de omnem repurgauit regionem. Et Praetoris laus in ci-
uitatem, a qua constitutus Praetor fuerat, redundauit. Ex
eo Recinetensi ciuitati Iustissima cognomen inditum. No-
ua subinde illorum temporum calamitas, sacrorumque in-
curia pietatem Recinetensium fecit illustrem. Interim du
haec in Piceno aguntur, Clemens V. Pont. Max. tertius a
Bonifacio (Benedictus enim XI. Bonifacij successor pau-
corum

corum mensium Pontifex fuit. Pontificiam sedem anno eius saculi quinto transtulerat in Galliam, ingenti cum detrimento Italiae, Christianaeque Reipublicae pene vniuersae. Id adeo fortuitum Lateranensis basilicae incendiū per id tempus portendere Vrbi visum. Nam Clemente Rom. Pont. Lugduni nouam statuente sedem, Romae Lateranensis basilica, antiqua sedes Romanorum Pontificum (incertum fraude hominum, an casu) deflagrauit. Nec multo melior Italiae conditio fuit, aut Ioanne XXII. qui Clementi subrogatus Pontificiam Auentone constituit sedem; aut Benedicto XII. ceterisque Romanis Pontificibus, qui Ioannis exemplo deinceps Auentone sederunt. At Recinensium in nouo templo condendo religio enituit, iniquissimo vel Christianae Reipublicae, vel suo tempore. Nuper quippe, hoc est anno M. CCC. XXII. Recinetum iussu Ioannis XXII. quod à Pontifice descivisset, excisum fuerat; cuiusque alio commigrare iussi. Rebus ergo cum Pontifice compositis, oppidoque in noua sede, vbi nunc est, condito, vel ob direptionem Urbis, vel ob nouarum aedium aedificationem, omnibus ferme erant rebus exhausti. Tamen B. Mariae Patronae suae religione stimulante, templum Lauretano sacello circundare moliebantur. Namque crescente in dies aduenarum, donorumque copia, cum peregrinos votiuasque eorum imagines, ac tabellas adiunctae porticus haud quaquam caperent; Episcopus Maceratenis, in cuius dicecesi Recinetum erat, summa Recinensium approbatione aedificando circa sacellum templo adiecerat animum. Igitur magnum circumiacentis agri spatium ad eam rem facile impetratum: disturbatisque porticibus, templum aere publico à fundamentis exstructum est, humile illud quidem pro magnitudine; sed tamen satis amplum, capaxque. Adiectae templo ampliores aedes Sacerdotum, ministrorumque habitationi, & nobilium aduenarum hospicio destinatae. Quibus deinde diuersorum pauperum peregrinorum accessit.

Pontificia
sedes trans-
fertur in
Galliam.

S. Anon. de
3. Platin.
Clem. V.

Biblioth.
Ludol. III.

Io. Vill. li. 9.

S. Domui
temp u cir-
cundatur.

NOVA

Novā Aedes Lauretana à Benedicto XII. Indulgentijs ornata impensius celebratur. Cap. XIX.

Hier. Ang.

Benedicti XII. Indul.

Condito ornatoque templo ornamentum deinde maius adiectum. Postulatum est à Benedicto XII. Pont. Max. ut certam delictorum Indulgentiam Lauretanum templum rite visentibus largiretur. Haud ægre impetratum. Ex eo tempore tantus Recinetensium pectoribus ardor iniectus, ut plerique eorum nullis fere negotijs impedirentur, quominus Lauretanam Aedem a tertio milliaro (tantum quippe distat ab oppido) reuiserent quotidie. Quin etiam parui eorum filij a parentibus, ac nutricibus assuescendi coepti, ut quotidie mane cunabulis prodeuntes ad natalem ædem Virginis versi, Lauretanam matrem agnoscerent, salutarentque venerabundi. Cæterum senes, ac valetudinarij senio morboque tardante, cum de more ad Lauretanum templum itare non possent, B. Mariæ Lauretanæ effigiem coloribus exprimendam curarunt in foro. ibique sacello, araque excitata, ab eodem Benedicto Pontifice aureis exaratum litteris diploma impetrarunt, quo diplomate ad aram illam orantibus peccatorum venia impertiebatur. Id ipsum diploma carie, ac vetustate confectum Hieronymus Angelita, vnus è primoribus Recinetensis ciuitatis, qui circiter LXX. ab hinc annis floruit, abse visum esse confirmat. Maceratensis porro Episcopus (qui idem illa tēpestate & Recinetensis erat) prodendam posteris Aedis Lauretanæ memoriam ratus, libellum edendum curauit, qui admirabilem sacrosanctæ Domus in Italiam aduentum, triplicemque eius in Recinetensi agro migrationem; præcipua insuper B. Mariæ Lauretanæ prodigia, ac miracula contineret. Et quo altius in teneræ ætatis animos Virginis Lauretanæ religio descenderet, Recinetensis ciuitatis decreto sancitum est,

est, vt ludi magistri omnes in tradendis primis litterarum elementis, omnium primum talibus narrationibus imbuerent pueriles aures, animosque: libellique illius lectioni paulatim rudem assuefacerent ætatem. Hinc eximia illa Recinetensium animis insita religio, pietasque aduersus Lauretanæ Virginis Domum.

Aedis Lauretanæ status, Romanis Pontificibus Auenione sedentibus. Cap. XX.

Quam porro altas in Picentium pectoribus radices egerit per id tempus Aedis Lauretanæ religio, vel illud indicio est, quod nullo fermè Romanorum Pontificum adminiculo erecta, suis ipsa propemodum viribus innixa stabat. Quippe per eadem tempora, vt diximus, transierat Romana sedes in Galliam. Et quia aberat ab Vrbe atque Italia Pontifex, multa ab Aede Lauretana, & decora & subsidia aberant, quæ nunc sunt, ac tum fuissent, nisi augustissima Aedes tot, tantisque miraculis, ac prodigijs clara, tam procul abfuisset à Pontificum oculis auribusque. Cæterum ne sic quidem Pontificijs ornamentis omnino caruit. Quanquam Pontificiæ sedis longinquitas fecit, vt à Romanis Pontificibus, quamdiu sederunt in Gallia, non tam ornata, quam non neglecta videretur. Erat iam Lauretana Aedes à Benedicto XII. Indulgentiæ munere insignita, cum Clemens VI. eius successor sæcularem Iubilæi celebratam ad quinquagesimum annum reuocatam absens ab Vrbe (sedem quippe Auenione habebat) indixit, egitque. Et vndique concurrentium Romam populorum multitudo fuit pene incredibilis. Ex qua complures, Flaminia scilicet, Aemiliaque incolas ad Lauretanam Aedem fama iam celebrè, ex itinere deflexisse oportet. Atrox inde pestilentia ab ipsa Vrbe orbis terræ capite orsa totam fermè funeribus ex-

hausit

.s. q. ant. 2
Plat. Clem.
VI.

S. Anto. p. 3.
Plat. Clem.
VI.

.IV. in d. V
Pentecost.

.XI. in d. XI

haufit Itallam. Triennium omnino tenuit: quò tempore
 Itallæ vrbes vix centesimo quoque superflite, pene ad so-
 litudinem ac vastitatem redactæ. Quæ prope infinita cla-
 des multos profecto perpulit Italorum, vt implorata B.
 Mariæ Lauretanæ ope, in tam horribili tempestate, ac pro-
 cella, cælestis auxiliij vmbra tegerentur. Vigesimo fere
 anno interiecto, Clementi successit Urbanus V. qui Ro-
 mam aliquando reuifit, non quidem ea mente, vt Ponti-
 ficiam sedem eo reuocaret, sed vt res urbanas, & Italiæ
 turbas componeret. Cæterum sub reuersionem ab vrbe
 in Galliam, cessit è vita. Gregorius inde XI. Pontifica-
 tum incepit. Is simul Italiæ incommodis, simul Cathari-
 næ Senensis, Virginis miraculæ sanctitatis insignibus incly-
 tæ precibus motus, Pontificalem sedem aliquando retulit
 Romam, anno LXX. quam translata erat in Galliam,

*Schismatis diuturnitas Lauretanam Aedem multis
 Pontificum fraudat beneficijs. Cap. XXI.*

S. Anto. p. 3.
 Plain. Urb.
 v. l.

Gregorio breui rebus humanis exempto, Pontifex
 creatur Urbanus, huius nominis sextus. Huic à fa-
 ctione Gallicana Clemens VII. pseudopontifex obie-
 ctus, qui Romanæ Sedi sedem suam Auenionensem, quam
 Romanam dici volebat, opposuit. Ex quo turbata, diuisa
 saque duas in partes Ecclesia. Cæterum Romani Pontifi-
 cis absentia, quantum Aedis Lauretanæ ornamentis, cõ-
 modisque obstitisset, vel illa ipsa tempestate, ex eius præ-
 sentia intellectum est. Quippe Urbanus quamuis schisma-
 te, & schismaticorum Principum armis, atque insidijs e-
 xercitus agitatulque; tamen in tanta curarum & nego-
 ciorum mole, ad Lauretanam Virginem ornandam curæ
 aliquid deriuauit. Nam de cælestibus flammis V. Idus Se-
 ptembris supra Aedē Lauretanam spectari solitis certior
 factus, cælesti Regina honestandæ animum adiecit. Nata-
 lemque

Urbani VI.
 beneficia.

Ex Bull. Bo-
 nificij IX.

Iemque Virginis lucem cœlestibus à Deo prodigijs decoratam Pontificijs à Dei Vicario muneribus decorandam existimauit. Lauretanam igitur Domum ipsa natali Virginis die visentibus cumulatissimam delictorum omnium Indulgentiam impertiuit, anno eius sæculi XC. mira omnino opportunitate. Urbano enim subrogatus Bonifacius IX. non modo Urbani exemplo, nouis Indulgentijs Lauretanam cumulauit Aedem, sed Iubilei celebritatem egit, quæ Bonifacij VIII. instituto in annum M. CCCC. incidit. Itaque vt sedes Pontificalis Romam aliquando reuocata, cupidoque visendi Pontificis mortales innumera- biles vndique in Urbem ad Basilicas Apostolorum, exciuit; ita cœlestium ignium, Pontificiarumque Indulgentiarum fama complures eorum ad Lauretanam cellã Septembri potissimum mense visendam, natalemque Virginis diem inibi agitandum accendit. P. ea tempora Re-

Hier. Aug.

200. 703

S. Anto. p. 3.

G rum-

rumenimvero illa tam fæda discordiarum tempeſtas, ſicut Eccleſiam, ac Pontifices ingenti malorum mole oppreſſit, ita Lauretanam Aedem haud paruo fraudauit cumulo bonorum. Id adeo quæ conſecuta ſunt tempora declararunt.

Martinus V. Indulgentijs, & Nundinis Lauretanam ornat celebritatem. Cap. XXXII.

QVæ ab translata Aede B. Mariæ ex Galilæa, ad eandem Laureti conſtitutam, celebrarique cœptam in multiplici Chriſtiane rei varietate, motuque geſta ſunt, adhuc expoſui, res cum vetuſtate, ac rerum perturbatio-
 ne ſubobſcuras; tum raris per ea tempora litteris illuſtratas. Ad hæc, ſi quæ in Recinetenſium commentarijs, alijsque publicis, priuatisque erant monumentis, incenſo (vt ſupra diximus) cum vrbe tabulario, pleraque interiere. Cæterum ſubleuauit Recinetenſem cladem Dalmatarum industria. Flumeneſes Terſactenſibus finitimi, Leone X. Pontifice Maximo, Lauretanæ hitoriæ origines ac primordia haud mediocriter illuſtrarunt. Nam de prima ſanctiſſimæ huius domus in Dalmatiam migratione, exploratione, cultu, ac miraculis conſignata litteris Recinetenſi populo miſerunt ea, quæ in vetuſtis maiorum ſuorum annalibus repererant. Et Recinetenſes Leonem Pont. de hiſce rebus certiore fecerunt. Authorem habeo Hieronymum Angeliram, qui illo ipſo tempore Recinetenſi ciuitati erat à ſecretis: & ſubinde Lauretanam hitoriam, vbi hæc memoriæ prodidit, Clementi VII. Leonis patrueli, & participi ſecretorum dicauit. Nos igitur Angeliram haud dubiæ fidei authorem ſecuti ex Illyricorum annalibus primam huius hitoriæ partem texuimus, ijs quæ in proprijs Recinetenſium monumentis calamitas vrbis reliqua fecerat, adiectis. Clariora deinceps, & vberio-

Hier. Ang.

vberiora tradentur, quæ paulo diligentius, vel memoria prodita, vel litteris custodita ad nostram ætatem, nostraque manus peruenere. Martinus ergo pace, & otio Ecclesiæ parto, antiquissimum habuit Lauretanam Aedem miraculis, ac prodigijs nobilem suo aliquo munere insignem relinquere. Itaque multis magnisque Indulgentiarum propositis præmijs, mortales omnes ad Lauretanum sacellum Septembri potissimum mense visendum, colendumque inuitauit. Porrò anno eius sæculi ferme XX. hoc beneficium nouo beneficio cumulauit. Solemnes Recineti Nundinas *ad laudem, & gloriam, & honorem Lauretanæ Virginis* (vt ipse in litteris Apostolicis ait) instituit, ratus fore, id quod euenit, vt ob locorum propinquitatem, Recinetensis emporij celebritas celebritatem augetet Lauretanæ Domus: quippe cum finitimos populos mercium illecebra, mercatores Indulgentia delictorum ad Lauretanam Aedem celebrandam alliceret. Lauretanæ porrò Indulgentias trimestres esse voluit, & Recinetensi mercatui pares. nimirum, vt Septembri, Octobri, Nouembri mensibus, quibus Recinetensis mercatus celebraretur, indulgentiæ Laureti percipi ab adeuntibus rite B. Virginæ, possent. Martini exemplum plures deinceps Pontificum secuti, Iulius II. Xystus IV. & Leo X. (vt suis deinde locis dicturi sumus) Recinetensem mercatum sua auctoritate firmarunt: & Lauretanum templum Pontificalibus beneficijs adauxerunt. Cæterum Martino V. Pont. Lauretani templi non celebritas modo, sed etiam cultus maximè auctus. Affluentibus Sacerdotibus voluntarijs Aedis Lauretanæ ministris, ædes egregiæ (Canonicam vocant) ad meridiem excitatæ. Prætorium quoque exstructum, & hospitium quæ nobilibus, quæ pauperibus aduenis destinatum.

Martini V.
beneficia.

Ex Bull.
Iul. II.

Lauretani templi opulentia Eugenio Quarto Pont.

Cap. XXIII.

Fl. Blondi
Stimulium.

Eugenius Quartus Martino subiectus simul urbanis
urbis, simul nefarijs Basilæensis Concilij iam corru-
pti decretis exagitatus, insuper Felicis V. Pseudopontifi-
cis schismate, & Florentino Concilio ab se indicto impli-
citus, spatium fere nullum habuit de Lauretanæ Domus
ornamentis cogitandi. Verum Flavius Blondus qui Eu-
genio ab epistolis fuit, historicus illis temporibus haud
ignobilis, veluti Pontificis vicem implens Lauretanam
Virginis cellam amplissimis verbis ornavit. *Recanetum in-
ter, & Adriaticum mare* (inquit) *paululum a Mutione fluvio
recedit celeberrimum totius Italia, ut in aperto, immunitoq;
neco sacellum gloriose Virginis Mariae in Laureto appellatum;
quo in loco preces supplicantium a Deo genitricis suae inter-
cessione exaudiri, illud maximum certissimumque est argu-
mentum, quod eorum, qui votis emissis exaudiri fuerunt, ex
auro, argento, cera, pannis, ueste, linea, lanaeque appensa do-
naria magno luenda precio, basilicamque omnem pene comple-
tia, Episcopus in Dei Virginisque gloriam intacta conseruat.*
Ex quo satis apparet, quæ fama, quæ religio, quæ cele-
britas Lauretanæ Domus, quæ varietas, & copia dono-
rum fuerit Eugenio Pontifice, hoc est anno post Christum
natum circiter MCCCCL. Qui annus Iubileo celeberrimam
Lauretanam de more auxit celebritatem, opulentiamque.
Sub id tempus Franciscus Sfortia, Philippi Vicecomitis
Mediolanensium Ducis impulsu, bellum aduersus Ponti-
ficem gessit. Et Piceno qua vi, qua dolo in suam ditio-
nem redacto, victor B. Mariæ Lauretanæ templum fama
celeberrimum visere statuit. Præerat Piceno cum summa
potestate Ioannes Vitellescus Recinetensis Antistes, vir
consilio, manuque promptus. Is ergo veritus nequid de-
trimenti sacellum donis opulentum caperet ab insolenti

Blon. lib. 5.
Dec. 3.
Sabel. lib. 2.
En. 10.

Io. Vitelle-
scus Epi. Re-
cine.

victoria

victoria milite; materiam auaritiæ subtrahere occupat: & præcipua Lauretani templi ornamenta clam in nauim ad id paratam imposita secum propere Venetias primum, inde Rauennam asportat. ita, & sacrilegij materies subducta, & sacra dona in tutum recepta; ac deinde sedata illa tempestate, reportata. Nec dubium Deiparæ præsidium per ea tempora in Aede Lauretana tuenda apparuit. Nā cum diuturno, grauique bello tot exercitus Sfortiæ, Pontificis, Alphonſi Regis Neapolitani toto Piceno impune volitarent, tot copiarum Ducēs Lauretum accederent; tamen in direptione tot oppidorum, atque urbium, vicus immunus, templi opulentiā, vt tum res erant, inclytus, semper intactus, inuiolatusque permansit: tanta seu loci sanctitas apud homines, seu Virginis tutela rerum suarum fuit,

*Lauretana Domus à Nicolao V. Indulgentijs
augetur, contra vim Turcarum mu-
nitur. Cap. XXIV.*

Nicolaus inde Quintus Eugenio mortuo, Pontificatū excepit, qui ne à Martino in B. Mariæ cultu vinceretur, Lauretanam eius cellam Pontificijs muneribus auxit. Videbat diem B. Virgini ab Angelo salutatæ sacrum maximè insignem illi Domui, ac memorabilem esse; quippe cum Deus eo ipso die inibi naturam humanam induisset. Lætissimam ergo illam lucem, qua iacta sunt fundamenta salutis humanæ, anniuersaria Indulgentia decorauit. Ex quo templum Lauretanum, vt tanti mysterij memoria dignum erat, quotannis illo die eximie celebrari est cœptum. Porrò Nicolaus Lauretana Aede Indulgentijs cohonestata, opulentiæ quoque ædis consulendum putauit. Igitur magnopere cauit, ne Lauretana dona auerterentur, neue diuenderentur, arcens ingressu Eccle-

fiæ

Nicolai V.
Benef.

Hier. Aug.

sia Antistitem Recinetensem; si quid eorum in posterum
 distrahere, aliosue in vsus conuertere ausus foret, sin au-
 tem vendita iam, ac distracta intra viuis mensis spatium,
 non recuperaret, Episcopatu deiciens. Ciuitati insuper
 Recinetensi eodem diplomate negocium datum, vel re-
 cuperandi Lauretana dona, vel tuendi. Nec pace solum,
 sed bellico etiam tumultu, insignis Nicolai Pontificis pie-
 tas in Lauretanam sedem enituit. Sub id tempus Maho-
 metes Turcarum Rex Constantino Palæologo Orientis
 Imperatore cæso, Constantinopoli vi capta, fædeque di-
 repta, Turcici sedem imperij transtulit in Europam, anno
 post Christum natum M. CCCC. LII. Ergo, vt Cō-
 stantinopolim Christiani Imperij arcem à barbaris captā,
 Imperatorem ipsum cum nobilitate cæsum, Turcarum Re-
 gem tanta victoria inflatum ex propinquo insultare Græ-
 ciæ, minitari exitium Italiæ fama tulit; enimvero tantus
 Christianis viribus terror incessit, vt tota Italia trepida-
 tum sit. Itaque Nicolaus satis memor Aedis Lauretanæ,
 eam aduersum barbarorum excursions satis firmo præsi-
 dio munit: & simul in hostem omnibus viribus consurge-
 re parat eius rabiem compressurus.

S. Anto. p. 3.

Constanti-
nopolis à
Turcis cap-
ta.

*A Callisto III. aduersus Turcas comuunita Domus,
barbaros alio vertit ingenti clade percussos.*

Cap. XXV.

S. Anto. p. 3
Plat. Callist.
III.

Callisti III
beneficia.

CAeterum Nicolao in ipso apparatu, ac meditatione
 Turcici belli ex moerore, vt ferunt, extincto succes-
 sit Callistus Tertius. Is, quia fama erat, Turcas victoria
 vsos magna Peloponnesi, Epirique parte in suam ditionē
 redacta, in Dalmatiam, atque in ipsam Italiam furore ac
 rabie instinctos rapi; nihil habuit antiquius, quam vt Lau-
 retanam Domum tutaretur, haud dubius quin illa salua,
 Deiparæ præsidio cætera in Italia salua essent futura. Igi-
 tur

tur Rodericum Borgiam fratris, & L. Ioannem Milianum fororis filios cum Legatorum Pōtificiorum munere, ac nomine, copijs præficit. Horum alterum in Picenum, Lauretana Domo præcipue eius curæ demandata, alterum Bononiam è vestigio destinat. Veniunt ambo Legati cum suo vterque exercitu Lauretum; ibi pacem, veniamque à Deo, Deique parente comprecati sacram Aedem à muris, & propugnaculis nudam tumultuario opere aggeribus cingunt. Cæterum B. Virgo, tametsi Pontificis, Pontificiorumque Ducum erga se voluntatem minimè aspernata; suam ipsamet cælesti ope protexit domum, Turcarum rabie alio auersa, domitaque. Quippe per id tempus Pontificia classis non magna, duce Patriarcha Aquileiensi, Asiæ oras felici ausu, euentuque populata, effusum Barbariæ impetum fregit. Turcica classis acie victa, pleræque triremium captæ. Usuncassanus insuper Persarum Rex, Callisti instinctu, Turcarum fines infesto agmine ingressus, egregias reportauit de superbissimo hoste victorias, non tam humana vi (vt ipsemet litteris ad Pontificem datis professus est) quam ope diuina. Ioannes quoque Hunnates Præfectus Vngariæ per eadem ferme tempora Turcas Belgradum Vngariæ oppidum nobile, maximis copijs ac viribus obsidentes adortus, non magna militum manu ingentem eis intulit cladem. Haud humanæ opis res visa. Ioanne Capistrano viro sancto ex Franciscana familia Christi crucifixi signum inferente, barbari fusi, cæsi que. Mahometes ipse Turcarum Imper. vulneratus. Nec obscurum Dei auxilium fuit; tam insignem victoriam ipsi belli Duces diuino numini acceptam retulere. Itaque tot, tantæque de præpotenti hoste victoriæ omnium consensu diuinitus partæ, ad bene de Rep. sperandum Christianorum animos erexerunt. Haud parua deinde dictures, & spem piorum auxit, & S. Mariæ Lauretanæ nomen toto pene Christiano orbe propagauit.

S. Anto. p. 3.
Sabel. Ann.
10. lib. 6.

Sani-

Sanitate Pio II. reddita, longe celebrior, clariorque esse cepit. Cap. XXVI.

Plac. in Pio
II.

Pius Secundus Pont. Max. Callisto sublectus est, vir ingenio & virtute clarus. Is Christianis Regibus, ac Principibus non modo per litteras, legatosque, sed etiam per se in Concilio Mantuano sua presentia, ac voce ad Turcicum bellum incitatis, ex itinerum laboribus in longinquum, periculosumque incidit morbum, alienissimo Christianæ Reipub. tempore. Quippe magna sacrorum militum pars, qui cruce insignes sacræ militiæ dederant nomen, Anconam Pij Pont. iussu conuenerant: iamque Pontificis ipsius ex composito præstolabantur aduentum. Cæterum senile, laboribusque fractum Pij corpus, alienissimo tempore ardens febris, molestissimaque tussis adeo affixerant, ut non dicam ire, sed aspirare Anconam, uti constituerat, haud quaquam valeret. Damnata igitur spe, atque opè medicorum, B. Mariæ Lauretanæ, cuius egregiam vim in morbis diuinitus curandis, fama acceperat, implorat opem, non tam vrgentis morbi, quam Anconitani itineris remedium quærens. Nec dubius auditas preces, extemplo calicem aureum opere, ac pondere insignem B. Virgini donat, dicatque. Addita votiuo calici ab ipso Pontifice in voto nuncupando dictata inscriptio, Pontificij voti donique monumentum.

Tradit. Lau-
ret. Bern.
Cyril.

Pij II. Pöt.
donum.

PIA DEI GENITRIX
 QUAMVIS TVA POTESTAS NULLIS COAR-
 CTETVR FINIBVS, AC TOTVM IMPLEAT OR-
 BEM MIRACVLIS; QVIA TAMEN PRO VO-
 LVNTATE SÆPIVS VNO LOCO MAGIS, QVAM
 ALIO DELECTARIS: ET LAVRETI TIBI PLA-
 CITAM SEDEM PER SINGVLOS DIES INN-
 MERIS SIGNIS ET MIRACVLIS EXORNAS; EGO
 INFE-

FELIX PECCATOR, MENTE, ET ANIMO, AD
TE RECVRRO SVPPLEX ORANS, VT MIHI AR-
DENTEM FEBRIM, MOLESTISSIMAMQVE TVS-
SIM AVFERAS : LAESISQVE MEMBRIS SANI-
TATEM RESTITVAS. REIP. VT CREDIMVS
SALVTAREM.

INTERIM HOC MVNVS ACCIPITO MEAE
SERVITVTIS SIGNVM.

PIVS PAPA II. ANN. HVM. SAL. LXIII.
M. CCCC. LXIII.

Et donum Virgini cordi fuit, nec sua spes pium Ponti-
ficem vlla sefellit ex parte. Mirum dictu. voto nuncupa-
to, extemplo febris ardor refrigescere coepit, tussis re-
mittere, redire vires affectis ac pene consumptis, morbo
pariter & ætate, membris. Pius ergo moræ impatiens, nō-
dum satis confirmata valetudine, committit se viæ, An-
conam iturus, & Lauretanæ Virgini ex itinere votum ex-
soluturus. Lectica delatum complures Cardinalium Ro-
manorumque procerum profecuti, quos partim Pontificis
caritas, ac reuerentia, partim miraculi fama, partim e-
tiam sacri exercitus visendi cupido ab Vrbe exciuerat. In
itinere Pontifex quo propius Lauretanam Aedem acce-
debat, hoc melius habebat: vt facile appareret inde vires
augeri. Itaque ad B. Mariæ patronæ suæ conspectum va-
lens, ac vegetus peruenit: & præsentis opis in Vrbe, at-
que in via expertæ memor vota persoluit. Nunquam aliàs
ante maior Lauretanæ maiestatis species visa. Vno tem-
pore Cardinalium, primorumque Romanæ ciuitatis plu-
rimos Pium profecutos, satis etiam multos egregios bello
Duces ex Ancona Pontifici obuiam progressos, ipsumque
Pontificem Max. ante Lauretanam Virginem supplices,
ac venerabundos videres. Pius ergo voti religione exso-
lutus, ijsdem comitantibus pergit Anconam. Caterum
quo minus voti, cuius compos a Lauretana Virgine

Pius II.
Lauret. Virg.
adit.

H factus

factus erat, fructum perciperet, impedimento fuit sociorum sacri belli mora. Nam dum grauior iam ætate, ac viribus Pontifex per æstiuos calores Anconæ sedet, Venetæ classis Ducem, aliosque belli socios expectans, siue moræ radio, siue senio affectum corpusculum vrgente, languere cæpit. Inde in lentã, ac pertinacem incidit febrim, cuius demum tabe consumptus ad suorum laborum, egregijque illius conatus præmia migravit in cælum, anno eius seculi LXVI. Pontifex omnino cum cæteris egregijs animi dotibus; tum vero pietate, ac religione memorabilis. Nec in postremis Pij laudibus illa est numeranda, quod reddita tali viro, Lauretanæ Virginis ope salus, ac tot Principum, gentiũque sermonibus celebrata, Aedi Lauretanæ plurimum nominis ac religionis adiecit. Quippe ad id vsque temporis (per annos fere centum sexaginta, ex quo demigrarat in Italiam) Lauretanæ Domus fama Piceni finibus se ferme tenuerat: in finitimas ac longinquas regiones vix tenuis quidam, & obscurus manauerat rumor, vt mirum cuiquam esse non debeat, sacrosanctæ Domus inde vsque à Galilæa in Italiam translatae famam, neque ad S. Vincentium Ferrerium in Hispaniam Auenionensi schismate implicatam, occupatamque insuper religione Montis Serrati, neque ad S. Antoninum, aliosque Etruscos superiorum temporum scriptores, in Etruriam ciuilibus ardentem bellis, inter strepitum fragoremque armorum penetrasse. Quæ profecto causa fuit, cur S. Vincentius veterem famam secutus in quodam sermone, B. Virginis Domum in Galilæa tum esse dixerit: D. vero Antoninus, & cæteri illo antiquiores historici Etrusci nullam omnino de Lauretana Domo fecerint mentionem: memorandæ videlicet eius in Italiam translationis ignari. At Blondus illorum fere æqualis historicus, vt assecla Pontificis, qui rei esset satis gnarus, illustre (vt supra demonstrauius) Lauretano templo testimonium dedit. De transportata autem diuinitus Lauretana Domo, idcirco fortasse nullũ

verbum

verbum paulo antiquiores historici fecere, ne vana & incredibilia afferre viderentur. Quippe cum tam inusitatum & à condito ævo inauditum miraculum non dum Pontificia auctoritate firmatum esse constaret. At valetudo Pio Pontifici Romano pene moribundo in Urbis, ac prope dicam orbis totius Christiani oculis, euidenti miraculo restituta. Lauretanæ Virginis ope, immensum illi addidit nomen. Ex eo namque Aedes Lauretana omnes etiã remotissimas terras impleuit fama nominis sui: & vel ex vltimis orbis terræ angulis Lauretum peregrinos exciuit, quibus per opportunum paucis ante annis Laureti subsidium diuina prouidentia præpararat.

Ab Episcopo Recinetensi luculentis prædijs donatur subsidio pauperum peregrinorum.

CAP. XXVII.

Nicolaus Astius Episcopus Recinetensis vir sanctimonia pariter, ac doctrina inclytus fuit. hic, vt erat Lauretanæ Virginis eximia deditus, eius cultum omni ope fouere, atque augere statuit. Ingens quotidie peregrinorum pauperum multitudo, seu vota reddendi gratia, siue Indulgentias consequendi studio, confluebant Lauretum: quibus arca Lauretana benigne satis pro facultatibus subueniebat, largam singulis stipem impertiens. Hunc igitur benignitatis fontem, ne quando deficeret, certis prædiorum fructibus Recinetensis Antistes augendum existimauit. Complura is habebat luculenta sane, ac frugifera prædia ædi Lauretanæ propinqua. Ea Deiparæ Virginis donauit, dicauitque anno eius sæculi LVIII. Cuius donationis caput visum est hoc loco interponere, vt appareat simul quam eximia Nicolai Episcopi erga Lauretanam Virginem pietas extiterit; simul quantum pecuniæ, vel illis temporibus, cum nihil omnino possideret

Hier. Ang.

Ex Bull. In
lij II. Pör.Liberalitas
S. Domus
in pauperes.

Lauretana Domus pauperibus aduenis erogavit. Id est eius modi: Cū Nicolaus Episcopus Recinetensis, & Maceratensis, qui Ecclesiam B. Mariae de Laureto Recinetensis Diocesis ex dispensatione sedis Apostolica obtinebat, considerans deuotionem continuam, & dilectionem sinceram, quam sedulo habebat ad praedictam Ecclesiam B. Mariae, ac peregrinorum, & aliarum personarum, quae tam ex votis, quam propter Indulgentiam consequendam, & aliorum debilibus, ac pauperum hominum numerum copiosum in dies ad ipsam Ecclesiam B. Mariae, ultra diem festum dictae gloriosissimae Virginis Mariae, confluentium, & ELEMOSYNAS IMMENSAS, QVAS CHRISTI PAUPERES EX DOMIBVS PRAEFATAE ECCLESIAE RECIPIEBANT, ET NECESSARIO RECIPIERE HABEBANT, & quae sequuntur. Quae res hoc exploratior esse debet, quod memoriae prodita est ab eo, cui pro suo officio, ac munere Lauretanus res exploratissimas esse oportuit.

His igitur facultatibus aucta domus Lauretana benignitate in aduenas auxit sua. Et huius largitatis fama religioni iuncta longe, lateque iucundissimum Aedis Lauretanae nomen diulgauit, omnes Lauretum inuitans. Quippe remotissimarum nationum egentes peregrini, qui opportuni illius subsidij participes fuerant, domos suos regressi, non magis religionem, quam benignitatem praedicabant Lauretanae Virginis. Ea res alios deinceps ad experienda quae audierant, accendit. Mira verò opportunitate huius famae per Vrbes, atque exteras etiam nationes strenue discurrenti parua dictu res magnas per idem tempus addidit vires.

Lauretana historia summa à Praeposito Teremano in
ade proponitur. Cap. XXVIII.
Petrus Georgius Praepositus Teremanus eximia integritate, ac prudentia vir complures iam annos Lauretanae

retanæ Domus Gubernator erat: Nicolao autem Astio vi-
 ta functo, etiam Administrator Recinetensis est factus.
 Hic igitur Pio Secundo Pontifice, anno eius seculi circi-
 ter LX. Lauretanæ historiæ summam (depromptam sci-
 licet ex ea, quæ olim, vt supra ostendimus, Recineti edi-
 ta fuerat) in Lauretana Aede proposuit in gratiam pere-
 grinorum: vt eius cognoscendæ potestas omnibus foret.
 Et scripta est stylo rudi, ac simplici, atque ad vulgi intel-
 ligentiam accommodatò: gratum aduenis non illiteratis
 pabulum, nec leue Lauretanæ Domus monumentum.
 Porro hoc Teremani institutum adeo probatum est poste-
 ris, vt scriptum illud quoties vetustate obsoletum vide-
 retur, toties deinceps instaurari placuerit. Sane & histo-
 ria ipsa à prima Recinetensium memoria repetita est; &
 eius authoritati religio, ac diligentia Teremani, vel plu-
 rimum adiecit. Is quippe inrerrogatis, qui adhuc supe-
 rerant testibus, tantam rem quoad eius fieri posset, voluit
 esse testatam. Testes igitur satis locupletes ab illo citan-
 tur duo, Paulus Rinalducus, & Franciscus cognomento
 Prior, ambo ciues Recinetenses, viri boni, spectatæque
 fidei. Rinalducus quippe sæpe Præposito Teremano (vt
 ipsemet refert) testificatus est, ab se auum suum sæpenu-
 mero auditum esse narrantem, se met B. Virginis Domū
 conspexisse, cum sublimis ab Angelis supra mare ferre-
 tur, & in Recinetensi sylua collocaretur. Quin etiam se
 sacrosanctam Aedem in nemore sitam cum ciuibus alijs
 compluribus sæpius accessisse. Franciscus autem Prior,
 auum suum, CXX. annos natum, integrisque adhuc vten-
 tem sensibus non semel audierat (vt ipse pro testimonio
 dixit) cum referret, ab se frequenter ad sacram Aedem in
 syluam cum alijs itum: eamque sua memoria in Collem
 duorum fratrum esse translata. Porrò Hieronymus An-
 gelita perpetuus Recinetensis ciuitatis Secretarius, in Hi-
 storia Virginis Lauretanæ author est, Paulum Rinaldiciū,
 & Franciscum Priorem à Lauretanæ Ecclesiæ Rectore, eo-
 demque

*Hier. Ang.**Præp. Tere.*

demque Antistite Recinetensi, Præposito Teremano, etiã sacramento adactos illa quæ Teremanus ipse commemorat, pro testimonio dixisse. Ex quo satis apparet Præpositum Teremanum, cum testes huiusce tanti miraculi, rite deinde interrogaret, Administratorem Recinetensem, nõ solum Governatorem Domus Lauretanæ fuisse. Ac ne cuiquam Præpositi Teremani fides in dubium venire posset, Nicolaus Astius Recinetensis Episcopus in tabulis donationis (cuius ante meminimus) haud obscurum egregiæ eius fidei, ac religioni testimonium tribuit his verbis: *Considerans grata deuotionis, sinceræque fidelitatis obsequia, & diligentiam valde grandem, qua viri venerabiles, & circumspetti D. Petrus Georgy Præpositus Ecclesia S. Sinidei de Teramo gubernator alma domus, nec non D. Antonius &c. Presbyteri residentes in alma Domo tam longo tempore ipsi Ecclesia in spiritualibus, & in rebus, ac negocijs ipsius Ecclesia, & alma Domus temporalibus impenderunt, & adhuc cura vigili, & diligenti, ac solertibus studijs, & sollicitudinibus impendere, & impertire non desinunt, & quæ sequuntur. Igitur talis viri spectata religio & authoritas magnam adiecit historiæ fidem. Ex eo autem tempore, siue reddita Pontifici sanitas, siue fama benignitatis in pauperes aduenis, siue etiã Lauretanæ historiæ promulgatio B. Mariam Lauretanam apud omnes gentes claram, ac nobilem fecit.*

FINIS LIBRI PRIMI.

HORA-